

CAË RUIS NA RÍ FOR BÓINN

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01767683 4

PB
1399
054C37
1900 z
ROBA
cop.1.

PEADAR NA LAOGAIRE

CAṬ RUIS NA RÍ FOR BÓINN

Ó'N AṬAIR PEADAR UA LAOḠAIRE
CANÓNAḶ, S.P.

Ar deir Dé go raib a anam.

(rógairear saḶ ceap ar corraim.)

(motto)

BRÚN AḠUS Ó NUALLÁIN, TEOR.

1 mBailé áḶa cliaḶ :: 1 mBéal feipre

1 ḡCorcaig :: 1 bporcláirge

PB
1399
054 C37
1900 Z

CAT RUIS NA RÍ FOR BÓINN

I.

Tar éir Tána Bó Cuailgne bí Concobair Rí Ulað ana buairt a n' aigne. Bí méib agus Oileal tar éir léirfheoir uatbárac a déanamh ar Cúige Ulað. Bí, san amhar, Concobair agus Ultaiḡ tar éir a neart do cnuinniú agus cat fuilteac do bpire ar rloigtiḃ méib agus Oileala, as ḡáireac agus ilḡáireac, nuair a bíodair as dul abailte agus na creaca acu. Ac bíod sup bpireac an cat ar méib, do ruḡ rí léi riap an Donn Cuailgne agus cuir mair de rna creacaiḃ. Bí an Donn agus cuir de rna creacaiḃ curta riap go Cpuacain aici rap ar féac na h-Ultaiḡ an cat do toirnú. Bí rloigte méib ana lionmar ar an rloḡac ran. Bíodair cnuinniḡte aici ó "Ceitre Ollcúigib Éireann," agus "Fir Éireann" an ainm a tugti ar an mór-fluac nuair a bíodair cnuinniḡte. Do bpir Concobair cat ḡáirige agus ilḡáirige ar an mór fluac ran, ac níor fáraim ran é. Níor leigir an buac ran an oibáil a bí déanta do Cúige Ulað go léir ó Bóinn go Dún Sobairce, agus o'á éagmar rin—bí an Donn Cuailgne as méirib.

Do goill an rḡeal cóm mór ran ar Concobair nár fan don dúil aige i mbia ná i nriḡ agus ná féadac ré don neul de'n oirce do coḡlac. Bí ré o'á rnoiḡe amac le buairt aigne, i toireó

go raið eagla ar ríogha Ulað sup b'é an bár a bí ag teacht air. Bí ré ar an gcuma ran ar fearó ré reachtmaine agus ná feidir doinne cao a bí air, mar níor innir ré d'aoinne cao ré ndéar é beir d'á fhoige amac mar a bí ré.

Bí buairt mór ar an ríogha. Cpuinnigodar go h-eamain mada. Deineadar cómaisle eatartha féin feuchaint cé maðad ag triall ar Concobar agus d'farródad de cao a bí air. Dubhadar go léir sup b'é an fear a tós é agus a dein oileamaint air ba ceart a cup ag triall air cun na ceirte rin do cup cuige. B'é fear é rin 'ná Catbad Opaol deaghamha.

Do gluai Catbad agus táinig ré cun na h-áite 'n-a raið Concobar. Nuair a bí ré i láthair Concobair ní h-amlaíð do labhair ré ac ir amlaíð a éom ré ar na deóra do file go bog ó n-a fúilíð go dtí go raið a boplaé go léir fliuc. Nuair a énaic Concobar na deóra do labhair ré.

“A Catbad, a oide,” arsa Concobar, “cao 'tá ort nú cao a cuir an buairt rin ort?”

“Tá mo dóitín de cuir agam cun buairt agus cun bpoín agus cun do-meanmna. Tá dpoé níð éigin ort-ra le ré reachtmainíð anoir, galair éigin atá ag rladad an anama arat, agus ní feadar cao é an dpoé níð é ná cao é an galair é, agus tá mo époide d'á fnoim le buairt mar seall air.”

“Má tá do dóitín de cuir agat-ra cun buairt, a Catbad, tá mo d'á dóitín de cuir agam-ra cun an anama do beir 'á rladad aram le buairt. Táinig ceirpe ollcúigeada éireann cúgam anro. Cugadar leó a n-aor

ceóil agus a bfilí agus a luét molta gníom,
 i dtreo sup móirde an t-eóluir a beaḁ ar na
 gníomharḁaib a ḁeineaḁar agus sup móirde
 an ḁreirdeamaint a ḁeóḁóir ar fuir na h-Éireann
 mar ḁeall orḁa. Tá le h-innrint anoir ar fuir
 na h-Éireann, a Čatḁarḁ, ó cuirir cuḁam an
 ceirt, sup buairḁ bean ar ríóḁtib ũlaḁ; sup
 loirḁ bean ḁúna agus ḁainḁeana agus ḁeiḁ-
 bailte na cúige reo ũlaḁ; sup ruḁ an bean
 ran léi riar ḁo Cpuacain buar agus brait, ór
 agus airḁeḁ agus ollmaitear na cúige reo
 ũlaḁ, agus nár fēaḁar-ra í corḁ; sup ruḁ
 rí léi mo ḁarḁ-ra fēin agus ḁarḁ Ḵáire, an
 Donn Cuailḁne, agus nár fēaḁar-ra, ná
 ríóḁḁte Cúige ũlaḁ, mo ḁarḁ-ra ná an Donn
 ḁo čimeáḁ uaiti."

II.

"Níor ḁeineaḁ riam, a Čatḁarḁ," arar
 Concoḁar, "oirḁeḁ éirliḁ mar ḁeall ar ḁarḁ.
 Ir 'mó bó agus ḁarḁ atá imḁiḁḁte uainn mar
 ḁeall ar an ḁtarḁ ran Ḵáire, agus ní mó atá
 'ná a bfuil i n-eapnam orainn ḁ'ár brearaiḁ
 cróḁa láirḁe a ḁ'fás an bean ran ar lár
 asainn, rinte 'n-a ḁuirḁ folá.

"Anoir, a Čatḁarḁ, a čara m'anama, ḁarḁ-
 air-re cómairle ḁom. Čuarḁ Méib rlan ó
 čat ḁáirḁe agus ũḁáirḁe. Siné atá am'
 marḁú-ra. Siné atá as rlaḁarḁ an anama
 aram. Ní raiḁ aon čeapḁ aici teacḁ a ḁ'iarraiḁ
 mo ḁaim. Ḵá mbeaḁ ḁá aḁairḁ óir air ba

liom féin é, agus níor éarpt o'ingín eadaic teacót as cup irteac oim mar gheall air. Dá mbeaó dam aici féin ba dá mo 'ná é agus ba dá uairle 'ná é ní badozal go maidmír-ne as cup irteac uircti mar gheall air. I r mó anhró a tús rí oiminn mar gheall ar laos ár mbó féin. I r mitio dúinn dul agus é díogailt uircti."

"Tá díoltar cruaidé déanta asat ceana uircti, a ní," arsa Catbáó. "I r fada beir cuimne i n-éirinn ar an gcat a bpirir ar ceitpe ollcúigib éireann as gáipeac agus ilgáipeac. Ní cuirfao féin cuimne an cáta ran ar mo ceann dá maidinn míle blian."

"Ní cat i gceart, a Catbáó," arsa Concobar, "cat náir tuit ní ann. Níor tuit Méib ná Oileal ra cat úo gáipe asur ilgáipe. Siné atá as baint an anama aram. Do éirio an dá earb agus do tuit an fionnbeannaic. Mara n-eirigib cat eile agus an beirt rin, Méib agus Oileal, do tuitim liom-ra agus le rloigtib Ulaó, bpirir mo éirioe irtig am' élaib, a Catbáó. Deirim an méio rin leat. Tabair do comairle dúinn, o'á bpiis rin."

"Sioi an cómairle atá asam le tabairt duit, a ní," arsa Catbáó, "fanmáint go ceann tamail. Sgaoil painnt aimrpe toirt. Tá an geimpe ann. Tá an aimrpi ró fuar. Tá an gaoic garb. Táio na bóitpe ró fluic, ró fálac. Táio na h-aibní lán. Tá móran de'n talam fé uirge. Tá a lán o'ár brearab amuic uainn i noútaib iaraicta, i lár namao, agus a lámá ráiróte i n-obair cruaidé acu, dúna agus dain-seana acu 'á déanam cun spreana do cimeáto ar na tíoréab iaraicta atá curta fé n-a rmaic"

acu t'all. Fán, a ní, go dtagaidh an aimpir bheadh
 cuḡainn, go dtagaidh roinean ramraib cuḡ-
 ainn; go mbeid neart do ḡac fear a ceann
 do leogaint ar fóo t'rim má'r maite leir ḡear
 coḡlata d'éanam. Fán go mbeid fár féir ḡlur
 ann a cuirfidh r'piona éigin i n-ár peana cap-
 ailib atá m'ḡin le h-earba bíd aḡur le tuirre,
 aḡur do cuirfidh ár mbramaig aḡ d'amar ar
 an mbán. Tabair uain, a ní, do rna fearaib
 a ḡortuigeadh i ḡcat Tána Bó Cuailgne aḡur
 do cáill a lán d'á ḡcuid fola, ar teacht cuca
 féin ó n-a ḡcréadtaib. Fán leat, a ní, go dtí
 ná beid ac oirde ḡairid aḡainn cun beid aḡ
 d'éanam faire aḡur feitim i n'óutáib namad
 aḡur i ḡcríócaib iaraicta. Ní h-am ceart cun
 cogaidh a d'éanam an t-earraic, a Concobair.
 Do m'arbhócadh an fuaict aḡur an fliuchra ár
 n'aoine aḡur ár mbeiridigh orainn. Fán go
 dtagaidh an aimpir bheadh. Ní h-aon náire
 duit fanmáint, a ní. Ní de t'oraib nirt a m'ḡ
 Méib aḡur Oileal an t'arbh leó. I' amlaib a
 ḡoideadar é. Do ḡoio eadlaic leir riap é an
 f'aid a bí an cat ar riubail. Má m'ḡad cun
 riubail é ḡan díoltar, níor m'ḡad cun riubail
 é ḡan a c'otrom de díobáil a d'imir ar fear-
 aib éireann. I ḡcár ḡur ab í mo c'omairle
 duit-re, a ní, teachtairéad a cup aḡ t'mall
 ar na fearaib críóda atá amuic uainn. Cuir
 teachtairéad aḡ t'mall ar Conall Céarnac,
 an fear cruaidh, corcarnac, c'om-m'aoirímead,
 caibuaíad, claidemídearḡ, cun na h-áite
 'n-a b'ruil ré anoir aḡ t'óḡáilt a cíora aḡur
 a cána, i ḡcríócaib leóduir, n' aḡ r'latuigeadh
 críóc Sacran. Aḡur cuir teachtairéad aḡ

tríall ar Amhlaoibh ua Iníroa, ní loélan, do éara dílis ná caillíobh opt. Agus cuir teac-taireaéct go dtí Fionn Mór mac Rórí, ní na reac-tímaó bainne de loélaínn; go dtí Báire na Sgíre; go dtí Bhródoir Rot agus go dtí Bhródoir Fíúit; go dtí Siúghairt Soga, ní Súdaímh; go dtí ní Iní Oíe; go dtí gac mac de mórfear mac Rompaé; go dtí Mór mac Heirliug; go dtí Concobair corcraé mac Arúir mic Bhríde; go dtí mac ní Alban, mac Clótha, mac t'ingine féin."

III.

"Cé maíad uainn leir an deac-taireaéct ran?" arsa Concobair.

"Cé maíad leir an deac-taireaéct," arsa Caébad, "ac fínoéad mac Concobair anran, agus deó Caom mac Conaill Ceárhnaí, agus Dengur mac Donláma Gabá; agus Cano Gall do dul leó ag déanamh eóluir faraise díob?"

Do rocaíugéad an ríéal ar an gcuma ran. Do cuir Cano Gall an long i n-eagar agus éad an ceáir ar bóro na luinge, agus lón agus fuírean acu mar ba éoir. Tar éir na faraise cuir díob éanádaí cun na h-áite 'n-a maibh Conaill Ceárhnaé i gcríe leóduir. Cuir Conaill na mílte fáilte mómpa agus tug ré trí poga do mac Concobair, agus o'fíar-maí ré díob cao íad na ríeala a bí acu, agus conur a bí gac níó i n-éirínn, agus go mór mór i gcúis ulaó.

“Ní maite na rḡeala atá aḡainn,” arsa finto-
 cado mac Concubair, “aḡur ní maite atá neite
 i n-Éirinn, aḡur go móir móir ní maite atá an rḡeal
 aḡ uiltuib. Táinig Méib aḡur Oileal, aḡur
 ceitpe ollcúige Éireann i n-aon móir-ḡluaḡ
 amáin acu, aḡur do rḡmoraḡar Cúis Ulaḡ ó
 ḡóinn go ḡúin Sobairce, aḡur níor féadamaí
 iad do corḡ mar ní raḡamaí ullam ḡóib.
 Níor féadamaí a ḡéanam ac ár neart do
 éruinniú aḡur teact rómra ar an ḡuige nuair
 a ḡíodair aḡ ḡille. Do ḡmpeamaí cat ḡíocmar
 fuilteac oḡta aḡ ḡáipeac aḡur uḡáipeac, ac
 do ḡuḡaḡar leḡ an táin. Táin ḡó Cuailgne
 a tuḡaio ríad ar an ḡtáin ḡin ac níor mḡrte
 Táin ḡó Ulaḡ taḡairt mar ainm ar an ḡtáin.
 Níor fáḡaḡar beitiḡeac ceitpe ḡcor i ḡCúis
 Ulaḡ ḡan bḡeit leḡ, aḡur níor fáḡaḡar tiḡ,
 uaral ná íreal, i ḡCúis Ulaḡ ḡan loḡḡaḡ.
 ‘N-a luaitḡuḡ íreal fáḡaḡar Cúis Ulaḡ ‘n-a
 nḡiaíḡ.”

“An tairḡ a bí aḡ ḡáipe mac ḡiaḡna, an ḡonn
 Cuailgne, do b’é ḡé nḡeár an toirḡearḡ go
 léir.”

“Conur féad an tairḡ ḡan a leitḡeio do
 toirḡearḡ a ḡéanam,” arsa Conall Ceárnaḡ.

“Mar ḡeo, a ḡí,” arsa fintoḡaḡ. “Cuir
 Méib Mac Roḡ aḡur naonaḡar eaḡlaḡ aḡ tḡiall
 ar ḡáipe a ḡ’iaḡairḡ iaraḡta an tairḡ air ar
 ḡeado bliana. Do toirḡ ḡáipe cun an tairḡ a
 taḡairt uairḡ. I ḡcaiteam an tḡáḡnóna, nuair
 a bí na n-eaḡlaḡa ar meirḡe, do mḡaoiḡiḡ ḡuine
 acu, ḡá mba ná taḡairḡaḡ ḡáipe an tairḡ uairḡ
 ar air go ḡcaiteḡaḡ ḡé é taḡairt ar éigin. Do
 n-innḡeado do ḡáipe cad ḡuḡairt an t-eaḡlaḡ,

Táinig fearas ar Dáire agus dubhairt ré ná
faisgí an tairb uair ar air ná ar éigin. Ní raib
don coinne agaimn go dtiocfaid a tuille ar
an rgeal, ac do táinig. Cuair Mac Rot agus
na h-eacclada riar abailte agus d'innreadar
do mbeirí cao a bí tuite amac."

"Tá go maic," ar rirí. "Is fíor an focal
adubhad. Nuair nár tug Dáire an tairb uair
ar air tadharríó ré uair é ar éigin." Comáin
rí teachtairí uairí láirthead inr gac treó bail,
ódear ra múnain agus roir go Cúige laigean
agus inr gac don áit eile 'n-ar dóic léi go
bfeadfaid rí don neart fear a d'fágail. Do
gaid neart Teampal a páirt, níó nár b'iongna,
mar gur b'é Eocair féileac, ártorí Éireann
a h-atair. Nuair a bí a lán neart cruinnighe
aicí tug rí féin agus a mór fluaas agair roir
ar tmuca-céad Cuailgne. D'eirig do dalta-
ra, Cú Culainn, i scoinnib a namad. Dein ré
a díteal 'n-a scoinnib agus dein ré a lán
báirtain dóib, ac cao ffeadfaid ré a déanam
i n-agair ceitire ollcúige Éireann?"

IV.

"Tá an rí i n-a leitéir de cár le buairt
aigne nác féidir leir an oirde do cotlad,
agus tá eagla ar ríogra illad go mburpíó
a fláinte agus go bfeadfaid ré bair. Dubhairt
ré le Catbad Ordoi ná ffeadfaid ré beir beó
gan neart Cúig illad do cup le céile, gan
a tuille rígnir, agus dul agus an gníom a
dein rí do díogailt ar mbeirí."

“D’iarr Catbhadh go bog a’r go cruaidh air fannaint go òtlocfìò an ainmhir bheadh a’gus le n-a linn rin rìghala do ùr anro ùghat-ra, a nì, ’gha iarraidh oir teact go h-èirinn a’gus pé neart a d’fèadfa cruinnidh do tabhairt leat, mar chàdair cùn an òioltair rin do dèanamh ar mèib a’gus ar Oileal a’gus ar fèaraidh èireann.”

Tha air a’gus Conall na rìghala ran deir an reana leabair gur “rìghinn a èiridhe cruaidh colomda i mib-uactar a èlèib mar toirm tuinne treactan-ghairri le tìr.” “Dair mo bhrat,” ar reirean, “ac dā mbeinn-re i gcrìocaidh Ulaò nì bèarri an tain rin cùn riubail còmh bog ran. Do òiolfaò mèib a’gus Oileal ar an tain rin i tìr do go mbeidh oirèad cailte lèi a’gus beidh beirta lèi.”

Anran do dèin Conall fèarta mòr do rna h-uairib rin a bì tagairte a h-èirinn a’gus triall air, a’gus do cuiread cùn riubte iad cùn uair-leact bìò a’gus d’ighe a’gus fuitailma, le flùirre gac fàidhbir, mar ba còir Mac nì Ulaò a’gus an rìghra do tainis i n-aonfèact leir do ùr cùn riubte.

Tha a bì an fèarta crìochnuighe còmhinn Conall teactairi a’gus triall ar na càiridh cogaidh a bì aighe in rna tìoraidh gailloa. Do cruinnis na càiridhe rin, inr gac tìr gailloa ’n-a riabdar, a’gus cuireadar loingear i n-eagar d’òib fèin a’gus cuireadar lòn bìò a’gus d’ighe a’gus armala ar na loingear ran a’gus cuadar ar bòr do leatadar na reolta a’gus tanaadar cùn na h-àite ’n-a riab Conall a’gus reitèam leò.

Nuair a bhí na cáirde rin taḡaite aḡ triall air do cúir Conall Ceárnac teachtairleadt uair do Cúis Ulaḡ, aḡ triall ar Concobair aḡur ar Ultaib, 'ḡá ráḡ leḡ ḡan don ceirt a beirt orḡa i ḡtaob ullmúcáin cun coḡair, mar ḡo raib ré féin aḡ teadḡ aḡur neart ríḡ aise, aḡur náir ḡáḡ ḡóib don eagla a beirt orḡa roim namair, pé'cu namair coir baile é nú namair iardaḡa.

Cóm luaḡ aḡur táinig an teachtairleadt ran aḡ triall ar ríḡra Ulaḡ táinig átar móir orḡa aḡur ruaineair aigne. Iré céad níḡ ar ar focairiḡḡair anran ná ar a ruaineair do ceardaḡ aḡur fanmáint ḡo ḡtaḡaḡ Conall Ceárnac, rair a nḡeairḡóir don ullmúcán i ḡcóir coḡair. An fair a beirḡ aḡ feiteam ceardaḡar ḡo mbeaḡ ré cóm maíḡ acu raint rairḡaí ḡ'ullmú ḡo'n muinntir a bhí aḡ teadḡ.

"ḡeairḡa-ra fleadḡ," arra Cú Cúlainn, "i nḡúin Uealḡa, aḡur tabairḡaí cuire do Concobair cuise."

"ḡeairḡa-ra," arra Cealtcáir mac Utaáir, "fleadḡ móircaoin móirḡbul eile aḡ Capais Murḡuilḡ, i n-onóir do Conall Ceárnac."

"ḡeairḡa-ra fleadḡ móircaoin móirḡbul eile," arra Laoḡaire, "i n-onóir ḡóib ḡo léir, i n-Inḡer Seimne tuairḡ."

ḡ'imḡis an triúr riḡḡe rin anran cun na bfeairḡaí móra ran do cúir i ḡtreḡ i ḡcóir na muinntire a bhí aḡ teadḡ, aḡur le linn na h-airḡire céadna bhí Conall Ceárnac aḡur a flóigḡe aḡ ḡleuraḡ a loingear aḡur 'ḡá ḡcur amad ar faraise, aḡur ir acu bhí an triomcábḡac móir nuair a bioḡar ullam.

V.

Nuair a bhí a móir-cablaic loingear ullamh ag Conall Ceárnac agus agá cáirtoib coisair do leatadair a reolta agus eadair amac ar Spuic na Maoile Cinn Tíre. Bhí Conall Ceárnac féin, agus Fintóir mac Concóbair, agus Aed Caem mac Conall Ceárnac, agus maite lochtan, i gceannur na h-armála ran. Nuair a tándair amac ar Spuic na Maoile d'eirigh rtoirm uatbairac ar an bparaisge. Bhí an rtoirm cóim dian ran gur rdairead na loingear ó n-a céile. Do veinead trí cora de'n cablaic. Táinig trian oi, fé Conall Ceárnac, go capais Murbuis. Táinig trian eile oi fé macaib Rompa, go h-Inbear Seimne. Táinig an trímaid trian oi, fé Amhlaoib Ua Inroca agus na h-uairib idarcta eile, go Traic Baire mic Buidin, go h-Inbear Linne Luacainne.

Le linn na h-aimeire rin d'iread do táinig Concóbair go cairleán Dúna Dealgan. Bhí cúigeair agus trí ríoir agus naoi gcead le n-a cóir. Do veinead cóirre mór doib ra cairleán. Bhíodar ag ite agus ag ól agus bhí gac don cóir orca agus gac don traigar doib-nir 'á d'eanam doib, mar ba cóir a d'eanam do'n rí agus d'á cuatact.

I lár an doibnir d'feuc Concóbair uair amac ar an gcuan. Conaic fé an cuan go léir clúdaite le loingear. Pread fé 'n-a ríoir agus d'feuc fé ríoir ar an dor dána:—

“Sead!” ar reirean, “a d'ag-dor dána

ro aḡam-ra, tá éileam̃ tṛom aḡam opaiḃ-re
anoir aḡur ní foláir víḃ mé víol."

"Mait, a tṛiaḃ aḡur a tiḡearna," aṛra
Seanca mac Oileala, "ní labṛan tura coirḃce
ḡan bṛíḡ doiminn a beir leḃ' cainnt. Deo-
nuis eóluṛ a tabairt dúinn ar an mbṛíḡ atá
leir an ḡcainnt rin a labṛair anoir."

"Bṛonnaim a lán raiḃḃuir opaiḃ, a dor
ḃána," aṛra Concoḃar. "Tá talam̃ aḡur
tiḡearnar aḡaiḃ uaim aḡur pṛiléirí móra,
aḡur reóirde uairle daora. Dor corṛaramail
ipeaḃ ríḃ doim-ra, a ḃeaḡ dor ḃána. Ac ḃo
tuigear am' aisne ḡo mbeaḃ níḃ tairḃḃeac
ḃ'ḃúir mbarri aḡam. Tuigear am' aisne, ar
méirḃ búir n-eóluir aḡur búir ḃuirḡiona. aḡur
a' reabṛar na raire ḃo ḃéanraḃ ríḃ ar ḡnóḃaiḃ
mo ríḡeaḃta, ná rḃeaḃraḃ oic ná mait teaḃt
oim, ó ceann ceann de'n bliain, a ḡan fíor
ḃaorḃ-re: ḡo mbeaḃ ríḃ aḡ reólaḃ ḡac mait-
eara cuḡam aḡur aḡ cimeaḃ ḡac uile uaim."

"Mait, a tṛiaḃ aḡur a tiḡearna," aṛra Seanca
mac Oileala, "ac táimíḃ ḃall fóir ar bṛíḡ ḃo
cainnte."

"Feuḃ amac ar an ḡcuan ran amuic, a rí,"
aṛra Concoḃar. "Caḃ iao na loingear iao
ran? An Muimnis iao? An iao ḡailian
laignean iao? An iao loingear cúisge Conaḃt
iao? Tá Inḃear Linne luacainne aḡur Tṛaíḡ
ḃaile mic ḃuain lán víoḃ aḡur ní'l don pṛuc
ḃ'a fíor aḡaiḃ-re, a ḃeaḡ-dor ḃána ro aḡam-
ra, cé h-iao ná cá ḃtánaḃar."

O'feuḃaḃar ḡo léir amac aḡur conaḃaḃar
an móir cáḃlac loingear. Bí ionḡna oirḃa aḡur
uaḃḃár, aḡur ní mṛte a ríḃ ná ḡo raiḃ lán

a gceoirde de náire oirta a beit le máð aš Concobar go dtáinig an mór cáblač loingear ran cun na h-áite rin a šan fíor dóib ašur ná maið fíor acu cé'p b'iað ná cað ar dóib. Pé eimeaclan a d'éileócað Concobar oirta bí fíor acu go maið pé tuillte acu mar šeall ar a bfaillige. Ašur bí fíor acu go maið Concobar dian ar faillige.

VI.

"I'p fíor, a pí," appa Seanca mac Oileala, "go dtánaðar cun na h-áite rin a šan fíor dúinn, ac do tánaðar go h-oban."

"Tá don nío amáin deimništeac, ámtac. Ní'l ar talam na h-Éireann óglac do beip a lám i lám tišearna ná fuil aítne ašam-ra air. Cóm faða ašur a téirdean mo bpeiteamntar anoir ní baineat an cáblač ran le h-aon Cúige de Cúigib na h-Éireann. Ní cuirfað pé don iongna oim, a pí, dá mb'iað do cáirde cogair péin iað, aš teact anro ó Šall-iaitib na nŠall, pé lám Conall Ceápnaiš ašur do mic péin, aš ppeašairt na teactaireacta úo a cuirir aš tpiall ar Conall. Rašað-ra péin amac anoir cun cainnte leó. Má 'riað fip Éireann iað iarrfað, do péip olige na h-Éireann, roš caða oirta go ceann pé reačtmaine. Má 'pé Conall Ceápnac atá ann, ašur na cáirde cogair atá aš teact cušat ó rna dútaib iaračta ní deipim 'ná šur b'é ip fearr a taitn-pið leat."

“Má 'ré Conall Ceárnaic atá ann i r lugaib an t-eineadlan a beir a gair-re le díol é,” arsa Concobair.

D'imtigh Seandá fé dhéin an mór-cablaigh. Táinig fé i láthair na h-uasal Lochlanaic. D'farpais fé díob céir b' iad agus cao ab ar iad agus cao a bí uata. D'innreadar do gur cáirde cogair iad do Conall Ceárnaic agus gur tánadar go héirinn le h-órú Conall, cun páirt a gabáil le Concobair ní Ulaó, ra cogair ro a bí ag Meib agus ag Oileal agus ag fearaib éireann 'a dhéanam 'n-a coinnib.

“Agus ca bfuil Conall Ceárnaic féin, a uairle?” arsa Seandá. “Táinig rtoirm uat-bárac orainn,” ar ríad, “agus do rghairde rinn agus ní'l ra cuan ro anoir ac mar a dhéarfá trian de'n mór-cablaic a táinig amac ar Spuit na Maoile fé láim Conall Ceárnaigh. I r dóca go bfuil an dá trian eile tagairte cun puirt i gcuan éigin eile. Ní h-é ar dtuaisim gur bádaó don long de'n cablaic. Bí na loingear eile cóm láir, cóm deas dhéanta, leir na loingear atá anro anoir againn-na agus níor bádaó don long orainn-na. Imtigh-re tar n-air anoir agus innir do'n rí cé h-iaó atá anro aige, agus innir do go bfuil dá oirde eile an méir reo ag teact.”

Táinig Seandá mac Oileala tar n-air.

“Sead, a rí, a cara m'anama,” ar reirean, “tá an rghéal mar a beartuigear. Do cáirde éagmair féin iriad atá anró agat, agus ní'l anró ac a dtrian. Tá a dá oirde eile acu ag teact. Iré Conall Ceárnaic a cuir an mór cablaic go léir le céile. Nuair a fproir do

teachtairéadct é do cuip ré an glaoth as triall
oirta go léir agus tánadair as triall air."

Nuair ariug Concobair an méio rin do léim
a éioirde le h-ácar agus le móráil agus le
buile dáracta agus uaidhí. Leir an bfuicad
do táinig 'n-a cuio fola agus 'n-a ballaib
beata do bhir puo éigin 'n-a éliab agus éait
ré amac bolmac fola. Cóm luac agus éait
ré amac an fuil rin o'eirug an ceo o'á éioirde.
Táinig a goile agus a mipeac do agus a
fláinte. Dubairt daoine gur b'amlaio a bí
an bolmac fola ran 'n-a locán ar a éioirde
go oí gur éait ré amac é nuair a táinig an
briod móir air. Nuair a bí an t-uallac iméighe
o'á éioirde, agus a fíor aige go raib an neart
armála úo anpúo or a cómair agus go mba
leir féin é ar fad, ba oóic le duine air go
raib éire go léir nó beas do agus ná féad-
fad ré rlighe fágail i n-aon cor innti.

VII.

Do glaoio ré ar Cú Cúlainn. "Maic, a
Cú Cúlainn," ar reirean, "cruinnig a bfuil
de capail agat i Maig Mupceimne agus dein-
tear iad do gábal agus curtar carbaid
ceitir-miad oirta agus beirtear ríor iad cun
na trága agus curtar maite agus móir-uairle
locáinne oirta, agus tugtar anro cun an
túna ro iad agus curtar gac cóir o'á feabair
ar na maicib rin, i otreo go oitigheo ríad
gur 'n-a gcóir féin do cuiread i n-eagair an

tiḡ óil aḡur doibhíur reo atá ullam anro anoir
lán de bia aḡur de óiḡ aḡainn.

Do ruḡaḡ ar na capailib aḡur do ḡaḡaḡ 1aḡ
aḡur do cuipeaḡ carḡaio dá roḡ aḡur carḡaio
ceitḡe roḡ, .i. ceitḡ-ruaḡ, oḡta aḡur do ruḡaḡ
ríor cun na tḡáḡa 1aḡ, aḡur do cuipeaḡ na
maite aḡur na móḡ uairle irḡeaḡ ionta aḡur
do tuḡaḡ na maite aḡur na móḡ uairle ḡo
oḡí an oún. Um an oḡaca 'n-a ruḡaḡar taḡaite
bí Concoḡar aḡur a cualaḡt imḡiḡḡe ar an
noún. Do rḡaḡaḡ an oún ar rḡaḡ, aḡur an fḡeaḡ,
aḡ na h-uairlib iaraḡta. Anḡan ba léir ḡur
do rna h-uairlib iaraḡta do ceapaḡ í ar oḡúir.

Anḡan o'eirḡ na reirbírḡ aḡur do ruinn-
eaḡar bia aḡur do oáileaḡar oeoḡ ar na
h-uairlib iaraḡta ran ḡo oḡí ḡo ruib a
noóitín móḡ itḡe aḡur ólta acu aḡur ḡo ruḡa-
ḡar ḡo ruairc aḡur ḡo rḡḡaḡ, ar boḡ meirḡe.
Anḡan do cḡomaḡar ar cainnt aḡur o'eirḡ
ana ḡleo eaḡarḡa, ḡaḡ aon beirḡ nḡ tḡiúr acu
aḡ cōmḡaḡ aḡur aḡ cur tḡe céile i oḡreḡ ḡur
ḡearr nár b'fíor cé ba tḡiaḡ ná cé ba tḡḡearna
oḡta, aḡ ḡur oóic leat ar ḡaḡ fear acu ḡur
b'é fḡin an rí. Do cuipeaḡ cun luḡḡe aḡur
cun ruainir aḡur cun coḡlata 1aḡ fḡe mar ba
maic leḡ fḡin. Do reinneaḡ ceóltá oóib aḡur
do canaḡ laoitḡe oóib aḡur do h-innreḡaḡ
rḡealta oóib. Do cuipeaḡar oíob an oíóce
ḡo ruairc aḡur ḡo roilbír aḡur ḡo h-doiḡinn
aḡur anḡan do táinḡ an lá aḡur o'eirḡ an
ḡḡian.

Bí Concoḡar 'n-a ruíoe ḡo h-ana móḡ an
maíoean ran. Cuir fḡe fíor ar Cú Cúlainn.
Táinḡ Cú Cúlainn aḡ tḡiall air.

“Seadò, a Cù Cùlainn,” arya Concoobay, “tá neart ár n-óidín aghainn anoir. Cuirfimid rmaect anoir ar mbeib aghur ar Oileal aghur ar zac treabócar d’fearaib éireann a seobair a bpaírt. Déanfimid díoltar anoir ar an muinntir a táinig cuḡainn aghur d’fás an Cúige reo Ulaò ’n-a luaitríg aghainn. Má ba mór iad na táinte bó a rugaó uainn tabar-pimíó tar n-air táinte a beir níor mó ’ná iad.”

“Pé méiró díge atá aghat fóir gan beir íoigte tabair é do rna maicib iaraecta ro atá aghat i n’Dún Dealgá i otreó so mbeir ríad lán buirdeac mar ḡeall ar an ḡcóir a cuirdeó ortá. Anran cuir teactairí uait ar fuaid Cúige Ulaò so léir, aḡ triall ar ár b’fearaib óga, ’ḡá ráó leó, má tagan don cuir eile de’n mór cáblaac ro Conaill Céarnais irteac cuca, cóir maic do cuir ortá, mar atá cuirta aghainn-na ar an ḡcuir díob a táinig irteac anro cuḡainn, aghur anran, iad so léir do teact cuḡainn anro cóim tapair aghur ir féirir é. Raḡad féin, gan a tuille mḡnir, so n-inbeay linne luacainne aghur déanfad roraó aghur longpóirt ann.”

“Tá so maic, a rí,” arya Cù Cùlainn. “Cuirfad-ra na teactairí rin cun riubail láitread. Ní dóic liom ḡur b’féirir don teactairdeact do cuir aḡ triall ar fearaib Ulaò anoir ir mó cuirfad d’átar ortá ’ná mar a cuirfid an teactairdeact ran ortá.”

VIII.

“Ašur nío eile, a ní,” arsa Concobair. “Na fíir doirta ro atá anoir ar a ruaineas, fé láim lrišalais mic Mlaclais mic Congaile mic Ruš-paisge, ašur a n-arm šairge curta uata acu mar šeall ar a n-doirtaót, šlaioš cúca ašur abair leš uaim-re šo mbeio mé ana buioeas oioš ac teacót liom ar an rlošas ro i ošreš šur do ríir a šcomairle ašur do ríir a ošoile a oéan-far an rlošas. Má táio rias doirta táio rias láioir, crioš, easnaisge. Beio šníom šac fíir acu i šcat níor fearr, b’féioir, ’ná šníomairta a oéanrio a lán o’ár bfeairuib óš, ašur beio a rtuaim ašur a fearamacót, ašur a n-eólur ar šnošuib cošaiš, šo maic cun na bfeair óš a címeáo oainšean ra šleic. Ní ceairt oúinn šan oíteal a oéanam ar šac neairt atá ar ár šcumar do tabairt linn, ašur úráio a oéanam oe, ra n-obair reo atá rómáinn anoir.”

“Míre do oúl ašur labairt ar an šcuma ran leir na fearuib doirta ran!” arsa Cú Cúláinn. “Ní oéanfas a leitéio, a ní,” ar reirean. “Ní féaošinn é. Ní leošfas náire oom a leitéio a oéanam. Do šroioeasdar catana ašur cošai Ulaš an fáio a biošar láioir óš ašur níor airišeas riam šur iarrašdar ar na fearuib doirta a bí le n-a linn oúl leš ar don trlošas. Ní beio fé le rás, anoir ná ’n-a oiaio ro, i n-éiunn, šur iarri Cú Cúláinn ar feanóirib teacót amac ar an ruaineas a tuilleasdar cóm maic ašur ašaiš a tabairt airir, i noeire a raošail, ar éruasotan cošaiš ašur cata.”

“Ba mór go léir an tairbhte dúinn iad do
teacht,” arsa Concóbar.

“Ní’l don cup ’n-a cionnibh agham-ra iad do
teacht,” arsa Cú Cúlainn, “ac ní mire a d’iarrfíod
oréa teacht.”

“Tá go maí, a ní,” arsa Concóbar. “Cuir-re
na teachtairí amac ar fuio cúis Ulaó agus
cruinniú na fíor óga go léir agus maíad-ra féin
cun cainnte leir na reanóiribh. Táim deimniú-
teac sup mó an t-áchar a beir oréa mé ’gá
iarrfíod oréa teacht ’nád mar a beir oréa dá
b’fágtí ar a ruaineas iad agus a leitéir de
ríogad d’á déanam. Tuigíod ríad go maí—ní’l
doinne ir fearr a tuigean é—má seirbean ar
namáir an lámh uachtair oráinn ra cógaó ro atá
beirtuighe agáinn anoir nác baogal go mbeir
puinn ruainir le fágaíl ’n-a díaró ran ag ar
reanóiribh ra nígteac ro n-a bfuil cómnuidé
anoir oréa ann.”

D’imtiú Cú Cúlainn cun na tteachtairí do cup
uair mórtimpal cúis Ulaó agus d’imtiú Con-
cóbar cun an nígtiú n-a maib na reanóirí ann.
Rígteaglac breáú mór fairring ab ead é, agus bí
gac don cóir d’á feabhar ar na reana gairgíobú
ann agus raogal ruairic acu ; a áit féin agus a
leabair féin ag gac fear díob.

Ní mar rin a tugtar air an ainmhir reo, go
minic pé’r domán é, do rna fearaibh bocta a
tagan abailé ó cógaibh agus iad, b’féidir, i
n-éagmar coire nú láime, nú curta, ar cuma
éigin eile, ó beir ábalta ar a mbeata do
tuilleam díob féin. Cítear iad go minic agus
cora admair fúta agus bataí cruire acu agus
iad ag imteacht ar fuio na díuta a d’iarrfíod

na d'éarca, agus san de nísteaḡlaḡ or a ḡcinn
 aḡ nísteaḡlaḡ náḡ baḡḡal ḡo mbuailḡḡo ríad
 buille d'á ḡceann ar a b'ataib' r'naid'm,
 nísteaḡlaḡ na r'péire! Ir fearr an c'óir a c'uir
 Concobair n'í Ulaḡ ar a f'eana laḡḡra 'ná
 mar a c'uirḡo n'ḡḡe na h-aimḡire reo ar f'eana
 r'aidḡoíḡib'.

IX.

Anḡan d'imḡis Concobair f'eín agus ḡáinḡ f'e
 cun an nísteaḡlaḡ m'óir mar a r'aid' na f'eana
 ḡairḡiḡisḡ. B'íḡar anḡú; c'uir acu c'p'ona
 laḡ agus íad tar éir a lán caḡana agus coḡaí
 d'o c'ur d'íob agus r'ian a ḡc'eaḡḡ ḡo d'oiminn
 'n-a nḡeaḡaib' agus 'n-a ḡcaḡailib' agus 'n-a
 ḡceannaḡaib': c'uir acu san beir puinn ḡar
 meadon d'oir aḡ íad marḡraite barḡaite, cnám-
 b'irḡe, ar leaḡf'uil nú ar leaḡc'oir, nú b'f'eirḡ
 san don ball d'á mballaib' beaḡa acu san beir
 leaḡloite. Pé lot, ámtaḡ, ná pé aḡcumaḡ,
 a b'í d'éanta aḡ coḡaḡ agus aḡ c'óm'rac ar a
 ḡcaḡailib' agus ar a nḡeaḡaib' n'í r'aid' don laḡú
 tar éir d'ul ar an ḡc'oirḡe acu. B'í an aḡne
 c'óm' l'airḡir acu agus b'í r'í r'iam' acu. An c'uir
 acu a b'í ábalta ar c'orpuirḡe ná ar f'iuḡal i
 n-don c'or b'íḡar c'óm' h-ullaḡ ar d'ul i ḡcaḡ
 agus ar f'óḡ an b'áir d'o f'earam' agus b'í na f'ir
 ab' óirḡe a b'í aḡ Concobair an ua'ir rin.

C'óm' laḡ agus a f'uarad'ar ḡo r'aid' Concobair
 taḡaite cun an nísteaḡlaḡ “d'o ḡḡaḡar r'uar
 a ḡcinn ar a n-áitib' agus ar a n-imḡaḡaib' ḡo
 b'f'eirḡir an n'í porcleaḡan r'ó-m'ór,” mar

aoir an reana rghibinn. Fear breágh mór
 spiorde cumarac ab eaó Concobar, agus cair-
 beánan an éainnt rin ra treana rghibinn go
 raib gnúir ríoga aige agus rúile breágha móra
 folurmar. Bí iongna ar na reana shairgidhe-
 caib nuair a conacadar é. Táinig mipe
 meanamna dóib, nū, mar aoir an reana
 rghibinn “nir-bo cutulra dóib a menmna.”
 Níor féadadar a meanamna do cimeáto iriis.
 Níor féadadar san an bróto agus an t-átar
 a bí orca do cairbeáint. Bí an bróto agus
 an t-átar cóm mór ran orca sur beas ná sur
 caiteadar an ceann de’n tigh a bí or a gcionn,
 nū, mar aoir an reana rghibinn: “Suail
 nác farroebalangatar an bpuiden i riabadar
 dóib.”

“Mait, a triat agus a tigherna,” ar ríto,
 “cad fé ndeara duit eirise agus teacat as
 triall orainn-na inoiu?”

“A cáirde mo éiride agus m’anama,” arsa
 Concobar, “an amlaio nári cuallabair-re fór
 triacat ar na gnoctáib tiubairteaca atá tar éir
 dul cun cinn i gcúis Ulaó le deanaise? An
 ríogad comháda ro a tanaoair ceitre ollcuig-
 eaca éireann cuáinn? Tanaoair cuáinn agus
 tuagadar leo a n-aor ceoil agus a bfilí
 agus a luét molta gniom, i ttreó go mbeaó
 fé le h-innrint ar fuid na h-éireann go deó
 cad iad na gniomarta móra a deineoair ar
 Cúis Ulaó. Ní rabamair ullam dóib nuair a
 tanaoair. Níor fágadar beirideac ceitre scor
 i gcúis Ulaó. Do rghioradar Cúis Ulaó ó
 bóinn go Dún Sobairce ótuair. Níor fágadar
 tigh, uaral ná íreal, i gcúis Ulaó san loigad.”

Tá a bfilí agus a n-aor ceoil 'gá maoidéamh ran anoir ar fuio na h-Éireann. Ba maith liom-ra anoir, a cáirde ionmhuine, tuis agus a malairt rin de cúram a cur orda, a malairt rin de ceol a tabairt dóib. Ba maith liom rlogadh eile comhdáda do déanamh agus gluaireadct eúda agus díoltar a déanamh orda mar gheall ar an euscóir a déineadair orainn. Ba maith liom ríu-re do teadct liom ar an rlogadh comhdáda ran agus gur do réir úir doile-re agus do réir úir gcómairle a déanfi an rlogadh."

Má ba beas náir tós na reana gairgidis an ceann de'n nísteaglaic ar dtúir nuair a conacadar an pí agus nuair a tairbeánadar an bród a bí orda, ba ró beas náir tógadar é nuair airtgadar an éainnt rin.

"Gadtar ár reana éapail agus curtar ár reana éapail i dtreó dúinn, agus reo leat rinn, a pí!" ar ríad.

X.

Do gadadh na reana éapail do rna reana gairgidis agus do rocapuigead na reana éapail dóib agus éanadar rómpa go h-inbair linne luacainne an oirde rin. Do h-innreath an rgeal ran ar fuio na h-Éireann agus do éirt-nigdar trí tonna Éireann mar gheall ar an rgeal. Cuir Tonn Ruópaige búirt airt agus do h-airigead an búirt rin inr gac don páirt d'Éirinn. Do ffreagair Tonn Inbair Tonn Ruópaige agus do h-airigead an ffreagairt rin

inr gac aon páirt d'Éirinn. Anran do labair
 Tonn Éliothna, tear ar fad i gCuan Dor, as
 fheadairt do'n dá tuinn eile. Anran do bí
 fíor as gac aoinne go raib thócc obair as teact.
 Do tuis Eochu mac Lueta go raib an thócc obair
 as teact asur do éruinnis ré clanna Rocharac
 Déda asur táinis ré anoir dothuair go Teamair
 Luacra. Do tuis Méib asur Oileal go raib
 thócc obair as teact asur tánaodar go Cruacáan-
 Rait Conact. Do tuis Fionn mac Rora, ní
 Sailinn LaiSean, go raib thócc obair as teact
 asur éruinnis ré Clanna Deirg asur táinis ré
 leo go bpuac na Deairda. Do tuis Cairbre Nia
 Fear go raib thócc obair as teact asur do
 éruinnis ré fir Luaigne asur táinis ré leo go
 Teamraig. Tír áluinn fada leathan fadóib ar
 ead an tír a bí as fearaib Luaigne an uair
 rin. Bí acu an tír ar a doctar Contae na
 Míde anoir, asur móir cuio larmuic de, asur
 treabchar láoir, cómactac, catbuaad ab ead
 muinntir na tíre rin. Le Cairbre Nia Fear
 a bí a neart as gabáil, asur i scoinnib
 Concobair, asur níor maic an bail ar Ultaib
 an neart ran a beic 'n-a scoinnib.

Mar rin dóib mórcímpal na h-Éireann. Bí
 fíor acu go léir go raib Conall Ceárnac asur a
 loingear as teact, asur go raib cuio acu tagairte
 go h-Inbear Linne Luacáinne ceana féin. Bí
 fíor acu go raib Concobair ceapairte ar díoltar
 a déanam ar fearaib Éireann náir deinead a
 leitéro piam poimir rin orca, asur bí fíor acu,
 leir, náir cuio ba luza 'ná a lán dóitín de cúir
 a bí aige cun an díoltair rin do déanam, mar
 go rabtar tar éir eugcóra déanam air féin

agus ar Ultaib nár deineadh a leiteir ar aon
 ní de ríocht Éireann ná ar aon Cúige de Cúigib
 Éireann níor b'fíor cao é an fáil roimh rin.
 Tuigseadh doinne, d'á b'fíor rin, de rna ríocht a
 bí i gcómbair le méib agus le h-Oileal gur b'é
 a mbuac an neart ba mó ab fíorir dóib a cruinníú
 agus cur le céile go daingean, fé láim méib
 agus Oileala, agus iad féin do coraint, d'á
 mb'fíorir é, ar Concobar agus ar na h-Ultaib.
 Uime rin ieadó do cruinníú Eoðu mac Lueta
 Clanna Déda i tTeamair Luadra. Agus uime
 rin ieadó do cruinníú Fionn mac Rora Clanna
 Deirg i nDinn Rí ar bhuac Dearbda Bánfoluir.
 Agus uime rin ieadó do cruinníú Cairbre Nia
 fear tuata Luaigne agus tug fé leir go Teamair
 iad.

Concobar féin do dul cun na h-áite 'n-a raið
 na reana gairgíobis ann, ar a ruaineas, agus é
 'gá ttabairt leir go h-Inbeas Linne Luadainne,
 rin é, tar gac níð eile, do cuir 'n-a luige ar
 aigne gac ní agus gac duine nár b'fíor cao é
 an léirgíor a déanfaó Concobar, mara
 gcurtí corg leir.

XI.

Bí Eoðu mac Lueta agus Clanna Déda i
 tTeamair Luadra agus bíodar as maetnam ar
 na h-olcaib a tiocfaó ar Éireann dá ttagaó
 an cozaó. Tuigeadar 'n-a n-aigne gur b'eug-
 cóir móir an gníom a deineadh ar Concobar ní
 Ulaó, agus ar Ultaib, agus má b'áil corg do
 cur i n-am leir an gcozaó a bí as teact agus

leir na h-olcaibh go léir a tiocfaid ar, nár
 b'foláir laibairt i n-am le Concoibair agus ráraim
 a tairpúint do ar ar veinead de díobáil do
 féin agus do Chúis Ulaí. Seo mar a h-ainimniú-
 ead acu an leórúgníomh ba éapra a tairpúint ; .i.
 “Gad beo d’á airead agus gad airead d’á beo ;
 imóenaim a éiríe agus a fepainn do Concoibair
 mac fáctnai fáctais .i. ronn i n-inad gad
 ruinn, agus spianán i n-inad gad spianáin ;
 teš i n-inad gad tiše, bó i n-inad gada bó,
 daim i n-inad gad daim ; agus an Donn
 Cuailgne fair anuar. Comleitet a aigte de
 dearg-óir do Concoibair do’n cúir rain, agus san
 rluagad comháide d’ionraigir fep nHeperio.”
 Sé rin le ráo :

Gad ruo beo d’ár ruagad cun ruibail a’ Chúis
 Ulaí, é cúir beo tar n-air. Agus gad ruo a
 marbuiúead, ruo mar é do cúir beo tar n-air
 i n-inead. Gad don ruo a loitead é déanam
 rlan airir, .i. Gad pola, nú bata, d’ár leagad,
 a famail de pola do cúir ruar i n-inead ; gad
 spianán d’ár leagad a famail de spianán do
 cúir ruar i n-inead ; agus gad tiš d’ár leagad nú
 d’ár loirgead tiš mar é do cúir ruar i n-inead.
 Gad bó d’ár ruagad cun ruibail bó cóim maic
 léi do cúir tar n-air ’n-a n-inead. Agus mar
 bapa ar gad airioc eile an Donn Cuailgne do
 cúir tar n-air abáile. Donn dearg-óir a beo
 cóim leatán le n’agair féin a tairpúint do Conco-
 bair féin. An leórúgníomh ran go léir a déanam
 ar coimúiol ná tiocfaid rluagad cóimbáda i
 scoinnib fep éireann.

Nuair a bí rocair as Eoecu mac Lueta⁷ agus
 as Clannuib Déda, i dTeamair Luacra, air gur

ceart na cóma ran do tairisint do Concóbar comáineadar teachtairí, leir na cómaib, so Cruacean-Ráit Conáct, as tmail ar méib asur ar Oileal, cun na gcóm do tairbeáint dóib asur a iarrair oirta dontú leó.

Do h-innreab na cóma i láthair méib asur Oileala. Cóm luat asur o'airis méib iad do labair rí 'n-a scoinnib so feargac. "Ní ceart," ar riri, "don iontaois a beir ar an té tuis an cómairle rin uair. Ir cómairle i ná glacram-na. An fair a beir asainn-na fear a o'féadfir uróorin claidim asur reiairac reir do gabáil ar a bráigir ní tabairfar do'n fear ran na cóma ran."

"Ní déanfirimí-ne ruo oir-ra ra gnó ro, a méirreac!" arsa Oileal. "Má caitear an leórigniom ro do déanam ní mó a beir orainn-na a o'íoc de 'ná mar a beir as gac fear eile de ceirle ollcúigib Éireann o'á raib ar fluasab Tána Bó Cuailgne."

"Meairim so bfuil an ceart ra méir rin asat, péir domán é," arsa méib.

Do rocaruigeab ar na cóma do tairisint do Concóbar.

"Cé raabair leir an teachtairreac?" arsa Oileal.

"Cé raabair leir an teachtairreac," arsa méib, "ac Dorin lbair, mac mic Cipp Saban, asur fabb Darac, mac mic Omna?"

Cuir feargur rsearac gáire ar nuair airis ré an dá ainm rin.

"Cad a bain an gáire rin arat, a feargurr?" arsa Oiliol.

"Tá mo dóitin de cuir gáire rágalta asam, a rí," arsa feargur.

XII.

“Ní h-aon ionghna dom rḡearṑa ḡáire dḡanam. Ní’l duine beo ip mó n-a bḡuil fuat aḡ Ulṑaib dḡ ’ná an fear ran atá aḡ Mḡib ’á cur aḡ tḡiall orṑa, aḡur ní’l bean ar bit ip mó n-a bḡuil fuat aḡ Ulṑaib dḡ ’ná mar atá acu dḡ Mḡib féin. Tá an bean ip mó ip fuat leo aḡ cur an fear ip mó ip fuat leo le cóma aḡ tḡiall orṑa. Ní h-ionghna dom ḡáire dḡanam. Dá mba ná beaḡ don fuat acu dḡ’n teacṑaire níor beaḡ dḡib dḡ cúir fuata é teacṑ cúca ó Mḡib, aḡur dá mba ná beaḡ don fuat acu dḡ Mḡib níor beaḡ dḡib dḡ cúir fuata dḡ an fear ran dḡ teacṑ cúca uaiti. Dá mb’ionmḡin leo an teacṑaire b’féirip ḡo nḡlacṑi na cóma i ainṑeóin a bḡuata dḡ Mḡib. Dá mb’ionmḡin leo Mḡib b’féirip ḡo nḡlacṑi na cóma i n-ainṑeóin a bḡuata dḡ’n teacṑaire. Ac nuair ip fuat fíocmar leo Mḡib aḡur an teacṑaire, i n-aonṑeacṑ, ní fḡicimṑe conur ip féirip don maṑ dḡ teacṑ ar an dṑeacṑaireacṑ.

“Caḡ a dḡein an teacṑaire orṑa?” arṑa Oileal.

“Ip ’mó ruḡ a dḡein fé orṑa,” arṑa fearḡur, “ac dá mba ná dḡeapṑo fé don níḡ eile ac an ḡníom a dḡein fé orṑa nuair a maṑib fé Meano mac Salcólḡan ar peannaib na dḡinne níor beaḡ dḡ é cun a bḡuata dḡ tḡuilleam.”

“An amlaṑ ip eaḡal leat, a ní,” arṑa Oileal, “ḡo n-imṑeócaḡ don dḡroṑ níḡ air, nú ḡo nṑeapṑo Ulṑaḡ a dḡroṑ ḡníomairṑa dḡaḡarṑ air?”

“Ní h-amlaṑ, a ní,” arṑa fearḡur. “Ní baḡal dḡ don níḡ dḡ’n tḡóro ran anoir. An

faidh is teachtair le cóna é ní bainfadh leir. Ní déanfaidh Ultais feall de'n tróird ar an namaid is mó n-a bfuil gráin acu air."

Anran oimtis an beirt teachtairi go Teamprais.

An faid a bhí an méid rin o'á déanamh i oTeamprais luadha agus i gCruadan-Rait Conact bhí gnó eile o'á déanamh i n-áit eile. Oritáir do Cairbre Nia Fear ab ead Fionn mac Rora, ní laigean. Tuig ré i n-aighe, nuair a torndóad an cogad, gur ar Teamprais, ar Cairbre Nia Fear, a tabarfaidh Concobair agus na h-Ultais aghaid ar otáir. Táinig ré féin agus an neart fear a bhí aige, de Clannaidh Deirg, ó Oinn Rí go Teamprais agus do dein an beirt oiritáir don neart amháin de'n dá neart, de Clannaidh Deirg agus o'fearaidh luadha. Bhí Fionn mac Rora i oTeamprais nuair a táinig an beirt teachtairi ó Cruadan-Rait Conact. Do h-innreadh na cóna o'Fionn mac Rora. Do cuadar i gcómairle anran feudaint cé raadadh ótuaidh as triall ar Concobair cun na gcóm do cairngint do.

Bhí duin'uaral 'n-a cómnuidhe an uair rin i n-áit ar a otugti fídh Saible. Fídhac fersad an ainm a bhí ar an nduin'uaral ran. Fear ciallmhar, eagnaige, glia ab ead é, agus ní feargadh a bhí ré ad foirnead, fairdeardhad. Do rocairigeadh ar é cur ótuaidh leir an oteachtairiadh as triall ar Concobair, i n-donfeadh leir an mbeirt a táinig ó Cruadan-Rait Conact aniar.

Do gluar an triúr rómpa ótuaidh go oití gur tándar cun na h-áite 'n-a raibh Concobair. Do tugadh i láthair Concobair iad. O'fiadhras

ré úíob caw a bí uata. 'Do labair ré go réim
 agus go cnearta leó. 'D'aicín ré an beirt
 Conáctac go maiú agus bí fíor aige caw é an
 fuat a bí agá maiú beó i gCúis Ulaó 'dóib, ac
 ní aicneócaú doinne ar a gúe ná ar a cáinn
 'ná gur cáirde díre 'dó iad.

XIII.

'D'innir na teachtairí do Concobar caw a
 eus iad agus cá 'dtánaodar; go 'dtánaodar ó
 Ćruacáin-Ráit Conaet ar 'dtúir, agus anran ó
 'teamraig, cun cóm do tairirgint do Concobar,
 ní Ulaó.

"Caw iad na cóma atá agáib le tairirgint
 do Concobar ní Ulaó?" arsa Concobar.

"Tá," ar riadoran, "gac beó 'd'á airrec agus
 gac airrec 'd'á beó. Imóeanam a tíre agus a
 fearainn do Concobar mac faetnai; agus
 ronn i n-inad gac ruinn agus grianán i n-inad
 gac grianáin, teš i n-inad gac tige, bó i n-inad
 gacá bó, dam i n-inad gac dam, agus an Donn
 Cuailgne fair anuar; cómleitet a aigte de
 'dearš-ór do Concobar; agus gan ríogad
 cómbáire 'd'ionraigirí fep nÉireann do'n cúir
 ro."

"Cuirfar oráib-re anoir," arsa Concobar,
 "an éoir ir ceart a cúir, do réir díge, ar
 teachtairib a tasan ag tairirgint cóm. Anran
 imtígirí tar n-air ag tiall ar an muinntir a
 cúir anro rib agus abair leó ná glacfao-ra
 don cóma uata go 'dtí go mbeirí inead mo publa

ruiríte aḡam i nḡac Cúige de Cúigib na héireann ;
fé mar a fhuiríodar-ran a bpubla aḡur a ḡcábáin
aḡur a rḡailpeana inḡ ḡac aon páirt de Cúig
Ulaḡ.

“Maite, a Concobair,” ar ríad-ran. “Aḡur
cá nḡéanfir-re roraḡ aḡur móir-longḡoirḡ do
ḡabáil anoḡt ?”

“I Ror na Rí or bóino bán-ḡoluir,” arsa
Concobair. Deir an reana leabair ḡur b’é cúir
do Concobair an méirḡ rin a ḡ’innḡint ḡóib mar
nár ceil fé ríam ar namair cá nḡéanḡaḡ fé
longḡoirḡ, i ḡḡreḡ ná ḡéarḡirḡir ḡur le h-eaḡla
ḡómpa ná ’neḡḡaḡ fé ḡóib é. Ní ḡóic liom
ḡo mearḡan an reana rḡéalairḡe ḡur ḡein Con-
cobair ruḡ ciallmair nuair innir fé ḡ’a namair
ar an ḡcuma ran, cóm breáḡ cóm boḡ, cá ríab
fé cun teaḡt i ḡcóir na h-orḡce. Aḡur ní h-é
mo tuairim ḡur ḡóic leir an rḡéalairḡe céaḡna
ḡur leaḡrḡéal ḡó bunúrḡc ḡó féin, ar ror
Concobair, a ríad ḡur ḡein Concobair an níḡ rin
i ḡḡreḡ ná ḡéarḡaḡ an namair ḡo ríab eaḡla
aige ḡómpa. Ré’r ḡóman é, níor táinig Con-
cobair ḡo Ror na Rí an orḡce rin mar bí reilḡ
aḡ an namair ann ḡoimir.

Nuair a fuair na teaḡḡairí an fḡeaḡra, aḡur
an t-eólur i ḡḡaḡ an longḡuirḡ i ḡcóir na
h-orḡce, tánaḡar ḡar n-air ḡo Teaḡraige.
ḡ’innḡeadaḡ do Cuirḡre Níá fear aḡur ḡ’ḡionn
mac Rora na neite a bí acu le h-innḡint. ḡ’innḡ-
eadaḡ an rora aḡuibairḡ Concobair, ná ḡlaḡaḡ
fé féin cóma ar bí ḡó mḡeib ná ḡó Oileal ná ḡó
ḡearaib éireann ḡo ḡcú ḡo ríarḡaḡ fé a
ḡubal inḡ ḡac Cúige de Cúigib éireann ; aḡur
ḡo ḡḡiocḡaḡ fé ḡo Ror na Rí an ḡráḡnóna ran

“Ašur ʒo nʔéanʔaʔ ré ʔoʔaʔ ašur longʔoʔt ʔo ʒaʔáil ann.

“Tá ʒo maiʔ,” aʔʔa Cairbʔe.

“Téiʒiʔ-re ʔiaʔ,” aʔ ʔeirean, “ašur aʔʔaʔ le Méiʔ ašur le h-Oileal teaʔt aʔʔo le caʔaʔ ašur le congnaʔ éuʒainn-na máʔʔ oʔainn a taʔaʔʔiʔo Concʔoʔaʔ ašur na h-Ultaʒ ašaiʔ aʔ ʔtúʔ. Ašur aʔʔaʔ leʔ, má ʒaʔaʔ ʔiaʔ ʔoʔainn-na ʔiaʔ éun ašaiʔ a taʔaʔʔt oʔta-ʔan, ʒo ʔaiʒmíʔ-ne ʔiaʔ, líon aʔ ʔlós, le congnaʔ éuʔa-ʔan.”

Oʔimtiʒ na teaʔtaʔiʔi ʔiaʔ éun na h-áite ʔn-a ʔaiʔ Oileal ašur Méiʔ. ʔo tuʒaʔ i láʔaʔ Oileala ašur Méiʔ iaʔ.

“Seaʔ,” aʔʔa Méiʔ, “caʔ é an ʔʒéal aʔa ašaiʔ ó Concʔoʔaʔ? An nʒlaʔʔiʔ ré na cóma? An ʔʔanʔiʔo ré aʔ a ʔuainear laʔʔuaʔiʔo ʔeʔn Čaʔn ʒeal, aš ól na ʔʔleaʔ, maʔ ʔʔ ʒnáʔ leiʔ, nú an ʔuʔ é ʒo ʔʔioʔʔiʔo ré aš ʔéanaʔ aʔa-ʔainn aš éileam an ʔaʔiʔo úʔ a ʔaʔineamaʔiʔ ʔioʔ.”

“Ní ʔanʔiʔo ré aʔ a ʔuainear, a ʔioʒan,” aʔʔa ʔuine ʔe ʔna teaʔtaʔiʔiʔ. “Ní ʔanʔiʔo Ultaʒ aʔ a ʔuainear. Ní h-aon níʔ ʔóʒanta aʔa ʔeaʔʔuiʒʔe acu ʔo čʔioʔaʔiʔ ʔʔeaʒa. ʒʒʔioʔʔiʔo ʔiaʔ čʔioʔa ʔʔeaʒa ó láʔ ʒo ʔaʔaʒe. ʔéanʔiʔo ʔiaʔ léiʔʔʒʔioʔ teine ašur ʔola aʔ Cairbʔe Níá ʔeaʔ. ʔuʔaʔʔt Cairbʔe linn a ʔáʔ leaʔ, a ʔioʒan, teaʔt le congnaʔ éuiʒe, ašur máʔʔ oʔt-ʔa a taʔaʔʔiʔo Ultaʒ ašaiʔ ʒo ʔʔioʔʔiʔo ré le congnaʔ éuʒaʔ.”

XIV.

“Má tuisan an fear san aghaidh oimhinn-na,”
 arsa Méib, “ní h-é a leas a déanfaidh ré. Beadó-ra
 anro poimhir agus beidh mo neart ullamh asam do.
 Cuirfadó-ra iad agus iad agus deas iad iad
 féin agus ar a dtiocfaidh i n-aonfeacht leir de
 tuatailánaiib na Cúige rin Ulaó. Tá cuimhne
 acu oim agus ar macaib Mágac. Is móir an
 iongha liom-ra mara scuifidh an cuimhne rin
 fiachainc oirca aghaidh a tabairt i dtuath éigin
 eile. Má tagaidh iad anro agus dtinear oirca,
 beirim-re mo lámh agus m’focal doibh go mbeidh
 dtinear níor mó ’n-á é oirca as imteacht. As
 iad iomhainn amac ipead beidh iad agus na cinn
 as dul do’a scolannaiib fé mar a dtiocfaidh iad
 leo ra iad.

“Ní gá doim-ra dul le cabair ná le congnamh
 as triall ar Cairbre Nia fear. Tá ré féin agus
 a d’iadair, ó tá Clanna Deirg agus fíri c’ruada
 tuata luaisne i dtuannca céile acu, ábalta ar
 gabáil de coraib i n-aon neart a tabairfidh an
 fear san ’n-a scoinnib ó Cúig Ulaó.”

“D’féidir, a ríogán,” arsa Fíodac, “go
 bfuil Cairbre agus fíonn láidir a ndóitín do
 Concobair agus do rna n-Ulaib, ac tá neart
 ríos tagaite tar faraise agus tá Conall Ceár-
 nac ’n-a ceann oirca agus ní fíor cao é an bpeir
 nirt iad san ar ríositib Concobair, ná cao é
 an mí-mhíneac a cuirfidh iad ar ríositib Cairbre
 agus a d’iadair. Dá tagaí Cé mac Mágac
 agus Anluan mac Mágac, agus an cuio eile
 de rna macaib c’rúda san Mágac, do tabairfi

do rna fearaibh iaraícta ro a tuis Conall Ceárnac leir anall cómpac ná fuil coinne acu leir."

"Má tásan ní Máca anro cúšainn-na," arsa Méib, "curfar a flóigte i n-oidiú a gcúil, iompófar a bhrataíca riar, bainfar de a féan agus a raí, claoiúfar a bhrísh agus a neart."

"Má tásan ár fluaš-na le cabair cúšuibh-re anran ipeadú beiré cruinniú nirt. Beiré ár fluaš-na agus do fluaš-ra, a níosan, as iomaid agus as formaid le céile feuchaint cé'cu i' tréine déanfiú an troir agus i' mó cuirfiú rian a lámh ar na h-ultuibh," arsa Fíodac.

D'á gartaíct é fíodac ní raibh tairbhte 'n-a cainnt. Ní duibairt ní go gcuirfi cabair ná congnaí roir as tréall ar fáirbhe. B'éigean d'fíodac teacé tar n-air agus a ráib leir an mbeirt d'riúar go gcaitfiúir an méir ba mó a d'féadfiúir do déanam de'n méir nirt agus gurtaíl a bí acu féin; náir b'adon maíct d'óib beiré as b'raib ar neart ná ar gurtaíl ó Méib.

Ac i' rtaobh Concobair, táimis ré, fé mar adubairt fé leir na teacéiribh, fé déin Ruir na Rí agus móir-fluaš líonmar, láirir aise. Táimis ré go h-accail b'peága. Bí fé an uair rin i' ngioracé reacé míle do Ror na Rí. Bí duin'uaral d'ár b'ainm Oileall 'n-a cómnuiúe ra n-áit rin. Flac-b'rušairé adair an reana leabair ab ead an duin'uaral. Tígearna talman a tabairfi anoir ar duin'uaral d'á fóir. Conaic fé Concobair agus an móir-fluaš. Bí iongna air cad é an fuadar a bí fé'n ní. Táimis ré cun cainnte leir.

"Maíct ann, a Concobair," ar reirean, "cad

é an bpríḡ atá leir an móir-ḡluasḡ líonmair ro atá at' ḡdairḡ aḡur cáir mian leat dul leḡ? ”

“ḡo Ror na Rí, or ḡóinn bán-ḡoluir anro,” arpa Concobair.

“Ní'l i n-áiríte ḡuit-re dul ḡo Ror na Rí anoir, a Concobair,” arpa Oileall, “ac ḡan dul ann ireadḡ atá i n-áiríte ḡuit, a pí.”

“Cao é an cúir?” arpa Concobair.

“Mar,” arpa Oileall, “tá torac aḡ rloḡḡtib na nḡailian aḡur aḡ luaiḡnib na Teamrac or, a pí. Táirḡ ríadḡ ann rómāt. An ḡainḡean a ceapair-re ḡuit féin tá ré acu-ran. Ní ḡainḡean ḡuit-re é fearḡa, a pí.”

“Tá ḡe ḡearaib orim-ra,” arpa Concobair, “ḡan iompáil ḡem' bḡḡar, aḡur ḡan cat ḡo fearcnaḡ pé líon an namairḡ.”

XV.

“ḡabtar roraḡ aḡur longḡport aḡainn anro fearḡa,” arpa Concobair. Na ḡóic le duine ar an ḡcéad amairc ḡur ḡreugnuisḡ Concobair é féin ra cáinnt reo, ac níor ḡein. Dubairḡ ré ar ḡtúir, “ḡeirḡ ḡómra ḡola ḡom' conair,” 'ré rin, “táim-re fé ḡearaib ḡan iompáil i leat-taḡib ó'n rliḡe atá curḡa rómam aḡam a ḡabáil.” Nuair a ḡaib ré roraḡ aḡur longḡport níor imḡisḡ ré ḡ'a rliḡe. Ir amairḡ a rḡad ré ar an rliḡe. Dubairḡ ré: “ḡeirḡ ḡom ḡola i ḡcaḡ ḡac lín,” 'ré rin, “táim fé ḡearaib ḡan cat ḡo fearcaint pé beas móir an namairḡ a beaḡ am' coinnib.” Ní fearcaint cata long-

poirt a gabáil fa n-áit 'n-a raiú ré an uair rin. Iy as fearaím an áta a bí ré nuair a rtao ré ar an bfoó a bí fé n-a coir.

“Sáirítear ár porca anro,” ar reirean, “asur ruiótear ár bpubla. Deintear ár mbocta asur ár mbéalrcálaín. Deintear ullmú bíó asur leanna úúinn, deintear ppoinn asur toíaltur (ré rin, úinnéar asur caiteam bíó) anro úúinn, asur bíó ceól asur amháin asáinn asur dáin móltá.”

Do deineao gac níó ar an gcuma ran, fé mar a ú'óruisg Concóbar. Do rádaó na maióí fa talam asur do leatáó an anairt ar na maióib asur bí cábáin breásta móra as na fearaib. Do laraó na teinte asur do h-ullmuisgeaó an bia asur an lionn. Do focaruighear greta glanfoctraicte úóib féin, 'ré rin, ártáí uirge, nú puill uirge i gcré, cun iao féin do nige asur do glanaó ionta. Anran do cíoraóar a bfuilt asur do tpuomuisgear asur do glanaóar iao féin go maié. Níor mór úóib na fuilt a cíoraó go maié, mar bíóó an ghuais ana fáda ar an fearaib an uair rin. Anran do ruiótar cun bíó asur bíótar as ite asur as ól asur as éirteaó le ceól asur le h-amhánaib asur le filioeaó, asur bí an raozal go h-áluinn acu asur go h-aoibinn.

Ar ball do labair Concóbar.

“Maié anran, a ultá,” ar reirean, “iy maié liom rib go léir a ú'feirgint cóm mór ar úúr rártáó, cóm mór aoibnear, cóm mór iontaoib ar úúr nearc féin, cóm beas eagla poim nearc namáo. Níl don eagla asáinn poim ar namáo reo atá anrúó lairtear úinn anoir i

Ror na Rí ar bpuac na Dóinne. Illi l blúipe eagla aghainn rómpa, ac ba maic liom-ra a fíor a beic agham cao é an neart fear atá acu, agus conur atáir ríad ruidte, agus cao i an cóir cata agus cómpaic atá oirta. An bfuil tuine le fágaíl anro do ríad anoir óbhar cúa agus do seóbaí ríadac oirta a san fíor dóib, agus do déanfaí id do mear agus do bpeitniú agus a d'fágaíl amac dom cao é a líon agus cao é an daingean coranta atá oirta, cao i an cóir cógaí atá oirta, agus cao é an neart fear nár mór dúinn a beic aghainn cun aghaí a tabairt oirta agus an lám uachtair fágaíl oirta agus id do cur ar an áit rin? "

"Ríad-ra agus déanfaí an obair rin, a rí," arís féic mac folomuin mic fáctna fácais, "agus tabairfaí anro cugaí-ra go cruinn gac eolur de rí h-eoluraid rin atá uair."

Do gluar féic. Táinig ré go Dinn na Dóinne, cnocán atá ar aghaí Ruir na Rí agus ó n-a bfuil ríadac maic ar Ror na Rí mar a ríad ríadte Cairbre agus fínn mic Rora an uair rin. Bí féic ag feudaínt ar na ríadte. Cuimnis ré ar an léirgíor a deineadar ar Cúis Ulaí go léir, agus go mór mór ar a muinntir féin tuair agus ar a gaoilaid, nuair a tugadar Táin na mbó a' Cuailgne. Do lap an maectnam ran a cpoide le fuat dóib agus le spáin oirta i dtreo nár féad ré san an puo a déanam a dein a lán nán b'é an fáid a bí an léirgíor ar ríad.

XVI.

An fáid a b'í méib, agus plóigste fear éireann aici, as arísain cúis uilad, ar táin bó Cuailgne, do tuit amac go minic go dtasat bainnt o'fearaib uilad, caogad nú céad acu, agus go dtugaidoir aghad ar na plóigtib móra, gan don trúil le buacaint oirta, ac le buile fuata agus feirge, agus go marbhuidoir a dtí cónliona díob rap a dtuitidoir féin. Do cuimniú féic mac follomuin ar na gníomharthaib rin nuair a b'í ré as feudaint ar plóigtib Cairbre agus fínn mic Rora agus níor féad ré gan gníom o'a róro a déanamh.

"Ragad-ra ótuaid anoir," ar seiréan i n'aigne féin, "cun na h-áite 'n-a bfuilid plóigste uilad agus 'neórfad díob an fuat atá tagaithe agam do rna plóigtib namad ro. Anran tiocfio plóigste uilad adtuaid agus fearócaid gac fear díob 'n-a ládair cata agus cónlaimn agus cónraic. Ní beid don éiredeamaint ná don onóir ná don oirdearcar as dul dom-ra 'n-a diad ran ac mar don fear eile ar fludg na n-uiltac. Cad 'tá cun mipe coris ar mo gníom féin ra cónrac do déanamh anoir?" O'imtiú ré tar díonn ódear agus tug ré fúta. Deir an reana leabair gur tug ré "a n-airtiur for a n-iartar agus a ndeirciur for a dtuarcuirt," 'ré rin gur cuir ré an taob toir díob ar an dtuab tiar agus an taob tear díob ar an dtuab tuaid.

Iré mo tuairim féin ná fuil in rna focalaib rin ac cuma cainnte a díob as daoine fadó cun

a páð sup cúir ré tré n-a céile iad go h-iongana-
tae. Níor b'aon iongna é 'gá scur tré n-a
céile ar an gcuma ran. Táinig ré go h-oban
orta. Ní raib fíor acu, nuair ariúdar an
céad potram, ná sup b'é Concobar féin asur
na h-ultais go léir a bí ann. Is minic a cúir
aon fear amáin a beaó láirí, cróda, rgeon
i móir fluaş le gníom de'n tróir ran asur
sup cúir an rgeon fiacaint orta teide i n-aon
brioin amáin nú iompáil ar a céile asur a céile
do marbú.

Ré rgeon a táinig ionta rúo, níor lean ré
abrad. Conacadar ná raib ann ac aon fear
amáin, bíor sup b'fear tréan é asur go raib ré
'gá leasao poimir go tiug. Anran do cúireadar
liú ruar asur tugadar go léir ađair air. Tuig
ré náir b'féirí do fearam i n-ađair an móir-
fluaş. Bí a gníom déanta aise asur tug ré
iarraet ar dul uata ear n-air ear abainn ótuair.
Do tárla go raib an áit 'n-ar léim ré irteaet ra
n-abainn ró doiminn asur do bádaó é. An
gníom ran a deir ré an uair rin do lean cuinne
air go buan asur go marcanaet; mar "Linn
féic" a tugao mar ainm, ó rin i leit, ar an
bpoil 'n-ar bádaó é.

Ar bail bí Concobar asur fir Ulaó as déanam
iongna de cad a bí as cimeao féic. Ní raib ré
as teaet. B'é b'fada leo a bí ré 'n-a n-éas-
mar. Do labair Concobar ariir:—

"Mair am, a ulta," ar reiréan, "an bfuil
aon fear asam le fágail orair do rađair asur
do déanfir an trluaş ran o'feucaint asur do
meir dom?"

"Rađao-ra asur déanrao é, a mí," arra

ULTAC D'AR B'AINN DAISI MAC DÉSÁ. D'IMTIS
 RÉ RIN DÍPEAC MAP A D'IMTIS FÉIC MAC FOLLOMUIN.
 FUAIR RÉ PADARIC AR AN NAMHAI. TÁINIS FUAIC AIGE
 DÓIB AGUR GRÁIN AIGE OIRTE AR AN SCUMMA SCÉADONA.
 D'IMTIS RÉ TAP ABAINN ÓDEAR. TUIG RÉ AGAIR
 AR AN RLUAIG AGUR ÉROM RÉ AR IAD DO LEAGAD.
 NÍOR CUIPEAD RGEÓN IONTA AN TAPNA H-UIAIR.
 B'RÚGTOAR IRTEAC 'N-A TÍMPAL AGUR DEINEADAR
 "SUIN GALANN" DE. RÉ BRÍG ATÁ LEIR AN
 B'FOCAL NÍ'L AON MEAPATÁL NÁ SUP B'É BRÍG ATÁ
 LEIR AN NGNÍOM, SUP RÁIÓ GAC AOINNE RLEAG,
 NÚ CLAIÓEAM, NÚ ARIM ÉIGIN ANN, AGUR SUP
 MAPBUIGÉAD É.

XVII.

BÍ CONCOBAR AG FEITEAM LEIR AN EOLUR A BÍ
 UAIÓ AGUR NÍ PAIÓ AOINNE DE'N BEIRT AG TEACT.
 DO LABAIR RÉ AIRÍR, AC NÍ H-AMLAÍÓ A D'IAIR RÉ
 AR DUINE ÉIGIN DUL, UAIÓ FÉIN, CUN NA NAMAD
 DO BPAIT. TUIG RÉ SUP CEART DUINE DO TOGAD
 CUN NA H-OIBRE RIN. DO LABAIR RÉ LE
 H-IRGALAC.

"MAIT ÁM, A IRGALAIG MÍC MAGLAIG MÍC
 CONGAILE MÍC RÚDRIGE," AR REIREAN, "AN
 'NEÓRPA DÚINN CÉ IR CÓIR A DUL AG FEUCANT
 AN TRLÓIG RIN AGUR 'GÁ MBREITNIÚ?"

"CÉ DO PASAD ANN ADE," ARPA IRGALAC, "AC
 AMÁIN IRAL GAIRCEDEAC GLÚNMÓR MAC CONAILL
 CEÁRNAIG? MÁ'R CONAILL AR CORTAR É IR CÚ CUL-
 AINN AR CLEAPAMNACT É. IR CATBÁD DPAOI DEAG-
 AMPA É AR CÉILL AGUR AR CÓMAIRLE. IR SEANCA
 MAC OILEALLA É AR FÍÓ AGUR AR FO-BÉPLA. IR

Celtcáirí mac Uteccáirí é ar cálmáect. Is Con-
cóbair mac Fáctna Fáctais é ar nígódáect agus
ar porcleitne, ar bponad reo agus maoine
agus rairdbhír. Cé do maíad ann ac amáin
lrial? ”

“ Raíad-ra ann, anóaisg,” arsa lrial. O’imtis
lrial air agus táinis ré ar an gcnocán scéadna
’n-ar fearaím an beirt eile air, i n-óidíó céile,
nuair a bí gac duine acu as breitniú an trlóisg.
Do érom ré ar iad a breitniú agus do mear.
An fáid a bí ré ’gá mbreitniú agus ’gá mear
níor leos ré o’adon níó i bhfuirm fuata ná feirge
adon buaiream aigne do éur air. Oem ré an
gnó a bí le déanam aige. Nuair a bí an breitniú
agus an mear déanta aige tug ré leir tar n-air
as triall ar Concóbair an t-eóluir a bí fágalta
aige.

“ Sead, a lrial, a mic,” arsa Concóbair nuair
a táinis lrial as triall air, “ cad é an cúntar
atá asat dom ar a ngleur agus ar a líon
agus ar a neart? ”

“ Dar mo briaídar-ra, a ní,” arsa lrial, “ ní
ró maíe an cúntar atá asam duit oída. Ní’l
át ar bóinn gan iad ’n-a ngáirída líonmair ar an
sceann tear de. Tá Ror na Rí agus an talam,
áró agus íreal, ’n-a tímpal, lán o’a scapailib
agus o’a ngiollaib, agus tá na bóirne móir-
tímpal lán oíob. Tá gleur áluinn uaral oída.
Is cuma nú laraí nígtige, i lár maíaire an
gleur airm agus éide agus éadaisg atá oída.

“ An fíor, a lrial galais glúngil,” arsa
Concóbair, “ an níó reo aoir na fíor, so bhíil
trí cata acu ar an maíaire, ar ár láim clé as
feiteam linn? ”

“Ní h-ar an macaire atáir ríad, a rí,” arsa lrial. “Irtis anrúo iread atáir ríad ra por n-a nḡabán bóinn ’n-a tímpal. Táir trí catá ann de clannaiḡ Deirḡ aḡur iad i ḡceilḡ aḡ feiteam linn. Ir cuma nú lairar an rpréac-arinaḡ atá aḡá n-arm ’á déanaí trí épannaiḡ an ruir. Na rir úo a éuarḡ uainn aḡ breitniú an trlóis ní tiocfir ríad tar n-air éuḡainn. Deineadar an ḡníom uaral aḡur tá onóir mór aḡ dul dób.”

Nuair airḡ Concobar an tuairḡ rín ar an naímar a bí i Ror na Rí aḡ feiteam leir do ḡlaorḡ ré éuḡe a luḡt cómairle.

“Mair, a Ulta,” ar reirean, “cadé úr ḡcómairle dúinn i dtaob an catá ro atá le tróir aḡainn?”

“Irí ar ḡcómairle,” ar ríad-ran, “fanmairt ḡo dtaḡairḡ ar dtréoin aḡur ar dtaoirḡ aḡur ar dtiḡerinnair aḡur ar bfuilingiḡte catá.” Do deinead an cómairle rín aḡur do fanad.

Ní ró fáda a bíodar aḡ feiteam nuair conac-adar éuca trí carḡairḡ aḡur taoiréac inr ḡac carḡad díob aḡur dā céad déas fear ré láim ḡac taoirḡ acu ran. Iriad trí taoirḡ a bí ann ná trí deaḡ-dora dāna d’Ultaib, .i. Catḡad orḡoi deaḡ-amra aḡur díterni díḡearac aḡur dímirḡín an fear dāna. Cuir ran trí míle fear aḡur ré céad de breir ar rluas Concobair. Uairle léiginn aḡur eólur aḡur filid-eacta ab ead na rir dāna. Ac bí eólur acu ar ḡnótaib cogairḡ cóm mair aḡur bí acu ar don níḡ eile, aḡur do tuis Concobar, ré mar a tuis ḡac doinne n-a raiḡ don táirḡte ’n-a tuirḡint, ḡur mō ḡo mōr le ráḡ, i ḡnótaib cogairḡ,

neart agus éirim aigne, agus neart eoluir,
'ná neart cuirp. Ba mór an bpeir, o'á brí-
gin, ar dá cuma, an triúr ran agus a otri-
buidéana, ar fluas Concobair.

XVIII.

Nuair a fuair Concobair an triúr ran tagaite
agus an bpeir nirt curta ar a fluas do labair
fé aիր le n-a luēt cōmaire.

“Mait, a óga,” ar reirean, “cadé búr
scōmaire dūinn?”

“Tugadair an cōmaire céadna do. “Irí ar
scōmaire,” ar ríad, “fanmáint go ttagaid
ar otreóin agus ar ttagairis agus ar
otigernmair agus ar bfuilingsiōte cata.”

Do glacad an cōmaire rin, fé mar a
glacad ar otiúr í. Do fanad le tuille nirt
do teadct. Ní ró fáda a biōdar as feiteam
nuair a conacadar eūda trí cairbctis eile agus
buidéan trí céad oéas fear as sad cairbctead
oioū. B'iad triúr cairbctead iad ran ná Eōgan
mac Daupctadct agus Gáine mac Daupctadct agus
Cairbpe mac Daupctadct.

B'rin trí míle eile fear agus naoi scéad.
B'rin tagaite, ar fáo, readct míle agus cúis
céad.

Do labair Concobair aիր le n-a luēt cōmaire.
“Cadé búr scōmaire dūinn, a óga?” ar
reirean. Tugadair an cōmaire céadna do.
“Irí ar scōmaire,” ar ríad, “fanmáint go
ttagaid ar otreóin agus ar ttagairis agus ar

“Dúigearnmaid ar a bhfuilingiúite cata.” “Do fanaid. Níor b’fada a bítodair as fanmáint nuair a conacaidair trí cairibéig eile as tead. B’iad trí cairibéig iad ran ná triúr mac Connáid buíde mic Uíad, .i. Laoḡaire Duadac asur Cairill Corcraic asur Aed Anglonnac; asur bí buídean céitire céad déas fear as gac cairibéad díob ran. B’rin trí míle fear, asur céitire céad fó trí. B’rin céitire míle fear asur dá céad. Cuir ran leir an read míle asur cúig céad a bí tagaithe ceana asur rin asac don míle déas fear asur read gcead.”

Nuair a conaic Concóbar an méid rin do labhair ré air le n-a luic cómaile:—

“Cadé búr gcómaile dúinn, a óg?” ar reiréan.

“Irí ar gcómaile,” ar ríad-ran, “fanmáint go dtadaid ar dtreóin asur ar dtaoirig asur ar dúigearnmaid ar a bhfuilingiúite cata.”

“Ní déanfar oraid an níd rin, a óg,” arsa Concóbar. “Óir tá trian ríois Uíad anro anoir asur ní’l anrúo tear ac trian ríois fear éiréann. Cad é an cúir ná tabairfimid cat díob?”

D’éirig Concóbar anran asur do gleur ré uime a éide cata asur cómaile asur cómlainn. D’éirig, i n-aonféad leir, an trian de ríoisid Uíad a bí ann asur cuaidar tar díinn ódear. D’éirig an ríuas eile cuca. Do tórnúig an dá ríuas ar a céile do gearrad asur do leasad asur do marbú. Bí ríuas Cairbhe asur fínn mic Rora níba líonmaire asur níba treire ’ná mar a mear Concóbar iad a beic. Do lean an cómaic go h-ana dían ar fear tamail. Anran

do tórnuiḡ na h-Últaiḡ ar' úul i n-íadair' a ḡcúil. Do b'púis an namair' oḡta ḡo láiríar' aḡur ḡo tḡom aḡur ḡo cuḡaiḡ. B'í na h-Últaiḡ aḡ tuitim ḡo tuiḡ. B'í cuir' máit' acu aḡ iompáil aḡur aḡ teice aḡur ní raiḡ aḡ fearaḡ an f'óir' ac' na ḡairḡiḡis móra. Do c'ruinniḡ cuir' de rna ḡairḡiḡis móra ran t'impal ar' Concóbair. Má' deineadair' do c'ruinniḡ cuḡa na f'ir ba mó aḡur ba t'reine' o'á raiḡ ar' an namair'. B'í an c'ómrac' ana' oian' ra n-áit' rin' i' t'ḡreó ḡo raiḡ an Eocáin, .i. rḡiaḡ Concóbair, o'á bualaḡ ḡo tḡom aḡur ḡo mear'. Nuair' a buailt' an Eocáin ar' an ḡcuma ran' deinead' r'í b'uirḡeac' ceólmair' áir' aḡur do h-aiḡiḡt' an b'uirḡeac' ran' ar' fuaí' Cúis Ulaḡ. Do h-aiḡiḡeac' an b'uirḡeac' an uair' rin' aḡur do b'uirḡ t'ḡí' tonna na h-Éireann' 'á' f'reaḡair', .i. Tonn Clíoḡna aḡur Tonn Rúḡraige aḡur Tonn Tuaiḡe Inb'ir, aḡur do b'uirḡ a' raiḡ de rḡiaḡaiḡ ar' a nḡuailniḡ aḡ fearaiḡ Ulaḡ. Anran' o'ir'eac' ir'eac' b'í Conall Ceárpac' aḡur a buirḡean aḡ teac't. O'airiḡḡair' an Eocáin aḡ b'uirḡiḡis aḡur deineadair' oit'inear'. B'í an luḡt teice, ó' f'luaḡ Concóbair, aḡ r'it' ó'cuair' 'n-a ḡc'oinniḡ.

XIX.

Nuair' a' c'onalc' cuir' de'n luḡt teice Conall cuḡa do r'tadadair'. B'í ionḡaoiḡ t'ar' barr' acu a' Conall. Dar' leó' níor' b'f'éríar' buac'taint' oḡta an f'air' a' beac' an fear' ran' ra' cat' aḡ tḡoir' 'n-a' o'teannḡa. Deir' an' feara' leab'ar' ḡur' imḡiḡḡair' ir'teac' i' ḡcoill' a' b'í' lám'

leó aḡur ṡur b̄ain ṡac fear acu buinne d̄arac
aḡur ṡur ṡlan ré ineaḡ ṡreama ḡ'á l̄am̄ ar an
mbuinne, aḡur anran ṡur f̄illeaḡar c̄un an
c̄ata i n-aonf̄eaḡt le Conall aḡur leir an neart
rl̄óṡ a b̄i aige. T̄airbeānfaḡ ran ṡur ḡóca
ṡur c̄aiḡeaḡar uaḡa na h-airm a b̄i acu nuair
a t̄eiḡeaḡar.

B̄i an b̄r̄ūt c̄óm̄ ḡian ran ar Conc̄obaḡar f̄éin
aḡur ar na fearaib̄ a b̄i 'n-a t̄impal ṡo mb̄'éigean
ḡóib̄ beit̄ aḡ ḡruioim i nḡiaḡ ḡ ṡc̄uil. Deir an
reana leaḡar ṡo nḡeiḡ Conc̄obaḡar t̄r̄i t̄roiḡte ar
an ṡcat̄ óḡuaḡ. Ir̄ ḡóic̄ liom ṡo nḡeiḡ ré
b̄reir aḡur an méio rin ar t̄eiḡe ac̄ n̄ár m̄ait̄
leir an reanaḡaḡe an t̄eiḡe rin a ḡ'ad̄m̄ail.
I nḡiaḡ ḡ c̄uil a b̄i ré aḡ ḡul aḡur an nam̄aḡo
aḡ b̄r̄ūt air. ḡ'f̄euc̄ ré lairt̄iar de. Conaiḡ
ré Conall aḡ teaḡt. B̄i átar m̄or air.

“Mait̄, a Conaill,” ar̄ra Conc̄obaḡar. “An
cat̄ ar ḡo c̄or̄nam̄ aḡur ar ḡo c̄omair̄ce.”

“Am' b̄riaḡar f̄éin,” ar̄ra Conall, “ṡur
b̄'ura liom-ra an cat̄ ḡo t̄aḡair̄t am' aonair̄
ó c̄iair̄ib̄ 'n̄á an ruaḡ ḡo r̄top anoir. Ir̄ ḡim-
buaḡo ḡ'ad̄on r̄i c̄uiḡe ar bit̄ beit̄ i l̄ár maḡma
nú m̄or t̄eiḡe de'n t̄róro ro!” Anran iḡeaḡo
aḡuibair̄t Conall na b̄riaḡra ro:

“Ir̄ ḡimbuaḡo f̄ir̄ aḡaḡo a t̄aḡair̄t ar t̄eiḡe!
f̄ir̄ aḡ t̄eiḡe lom ḡíreaḡ 'n-a c̄oinnib̄. f̄ir̄ óḡa
aḡur ṡan airm 'n-a l̄ám̄aib̄ acu! Buac̄aill̄i i
n-éaḡmair̄ a n-airm. Ir̄ neart̄ am̄ú an neart̄ a
c̄uir̄faḡo i ṡc̄oinnib̄ an t̄eiḡe rin. N̄i f̄éioir̄
rearaḡ 'n-a c̄oinnib̄. Ir̄ rn̄ám̄ i n-aḡaḡo r̄ruḡa
ṡaḡail 'n-a ṡc̄oinnib̄,” ar̄ra Conall, “aḡur n̄i
t̄aḡair̄faḡo-ra f̄é.”

Conaiḡ Conc̄obaḡar ḡáire mac f̄iaḡraiḡ. “An

cat ar do comairce, a Dáire mhic fíadraí! ”
 arsa Concobair.

“ I r pot do cup as nít i scoinnib an énuic an
 cat do glacað ar mo comairce anoir! ” arsa
 Dáire, “ asur ní tabarfao-ra fé, mar ní féidir
 é déanamh.”

“ An cat ar do comairce, a Eóghan! ” arsa
 Concobair le h-Eóghan mac Dúirtáct.

“ I r urcár imtígte ó'n láim é,” arsa Eóghan.
 “ Ní féidir an t-urcár a tabairt tar n-air
 nuair a rḡaran fé leir an láim, asur ní
 tabarfao-ra fé.”

“ An cat ar buir scoirce, a Dor Dána
 ulað! ” arsa Concobair.

“ I r áilleacán a' láim leinb anoir é,” arsa
 Aimirgín asur arsa Catbáð, “ ní féidir beann
 a tabairt do'n leinb airir ar an áilleacán
 a cáitean fé uair asur ní tabarfao-ra fé.”

“ An cat ar do comairce, a Iruail! ” arsa
 Cormac le h-Iruail.

“ I r olaoi i scoinnib dian-ḡaoite ran anoir,”
 arsa Iruail. “ Ní féidir a cup fíadaint ar an
 n'olaoi fearam i scoinnib dian-ḡaoite, asur ní
 tabarfao-ra fé.”

“ An cat ar do comairce, a Laoḡaire Buað-
 aig! ” arsa Concobair.

“ Ba mar a céile dom anoir beit as ḡabáil
 do d'oirnib ar crann daraiḡe cun é cup ar a
 ineað asur beit a d'iarrair a cup fíadaint ar
 na fir reo carað asur an cat do fearam, asur
 ní cuirfao cuige,” arsa Laoḡaire.

Le n-a linn rin do conaic Concobair Cú Cúlaimh
 as teact. B'i fé ar an bfeair n'oirpinead a
 táinig mar b'i fé tar éir Cúige ulað do fiubal

aḡ cruinniú na ríóḡ fé mar a bí órvuigste aḡ Concobar féin dó.

“An cat ar do cómaíce, a Cú Cúlainn!” arsa Concobar.

“ḡlacaim-re rin!” arsa Cú Cúlainn. Do labair fé a porc cata ḡo h-árḡ aḡur ḡo bínn. D’airiḡ na rin an ḡut aḡur d’iompuigḡar cun an cata.

XX.

Nuair a conaic Cú Cúlainn féin an cruadḡan aḡur an cúngaraḡ ‘n-a raiḡ Concobar aḡur na rin a bí i n’áice do lar a cḡoirḡe le feirḡ, aḡur do ḡluair fé féin aḡur na rin a bí aḡ fille tar n-air cun an cómpaice, do ḡluairḡar i ḡcoinniḡ a namad, aḡur do fearaim ḡac taob an fóḡ airir ḡan don taob do dḡul i nḡiarḡ a ḡcúil.

Bí Conall Ceárnaḡ i lár an cómpaice rin irḡiḡ aḡur a clairḡeam aige d’á imirḡ ar na laigheadáib ḡo dḡí ḡo raiḡ deic ḡcéad acu tḡearḡarḡa aige. D’airiḡ Cairbre Nia fear an ceól a bí aḡ clairḡeam Conall ‘á dḡéanam aḡur conaic fé an t-éirleac a bí aḡ ḡníom Conall ‘á dḡéanam. Tḡḡ fé aḡairḡ ar an áit ‘n-a raiḡ Conall. Tḡḡ an beirḡ aḡairḡ ar a céile. Tḡḡar rḡiaḡ le rḡiaḡ aḡur lám le lám aḡur ḡnúir le ḡnúir aḡur cḡomadar ar a céile do bualaḡ ḡo dḡí ḡur h-airiḡeard fudaim uatḡárac ó rḡéit Cairbre nuair a táiniḡ tḡom-buille ó clairḡeam Conall air. Siúḡ aḡ tḡiall ar Cairbre, aḡ cabrú leir, a tḡiúr ríḡfili a bí i dḡeamair aige, Eoḡair Eólar aḡur Diarmuid Duanaḡ aḡur

feairgál fianac, agus éimeádoar an gleic ar riubal i scoinnibh Conaill.

D'fheic Conall orda. "Dar mo bhráthar go deimhin," arsa Conall, "mara mbeadh supríl agus dor dána rib beadh rib marb agus am cóim luath agus tánabhair anran. Ac ó'r as cabrú le nbúr dtríath agus le nbúr dtrígearna a tánabhair ní feicim sup ceart dom leogaint lib níor ría." Le n-a linn rin do tug ré do gac fear acu buille de'n loig fepair caca a bí 'n-a láim aise agus cait ré na trí cinn díobh.

Conaic luaigne na Teampac an contabairt 'n-a maib Cairbre. Táinig buirdean cúig céad déas acu ruar agus do bhrúthar irteac ior Cairbre agus Conall agus do rugadh Cairbre leo iriis i lár a mbuirde. Do lean Conall as bualaó an tríois agus 'gá leasadh, go dian agus go fíochmar agus go feargac, i dtréad go maib ré 'gá rgaire ó céile agus 'gá ndeigilt ó céile, go dtí go maib deic gcéad acu ar lár 'n-a timpal. Conaic Cairbre an níó rin agus bí ré as éirteact leir an gceól a bí as clairdeamh Conaill 'a déanam. Níor féad ré folas leir an radarc ran ná leir an gceól ran. Ní h-ar Conall, ámtac, a tug ré aghair an uair rin ac ar an áit 'n-a maib Concobair. An fáid a bí ré as brúit poimir cun na h-áite 'n-a maib Concobair do tuit oét gcéad laoc lán-cálma leir. Táinig ré or cómar Concobair, rgiat le rgiat, lám le lám, gnúr le gnúr. Do buail ré buille ar rgeit Concobair, ar an eocain. Do búirt an eocain. Nuair a búirt an eocain do búirt gac rgiat eile d'a maib ar fearmaib Ulaó.

“I r maic é rin go deimín, a Ulta!” arsa
 Concóbar. “Ní raib fíor aham-ra go dtí
 inoiu ce’cu ba tréine rib-re nú Sailian laigean
 aghur luaigne na Teamhrac.” Nuair ariug Laoḡ-
 aipe buaḡac, mac Conáir buirde, an cáinnt rin
 táinig ré féin aghur buirdean trí céad óglác aghur
 fearuigḡar an ḡleic i ḡcoinnib Cairbre. Níor
 b’fada go raib fiontan mac Néill namḡlon-
 naiḡ i dteannta Laoḡaipe aghur buirdean céad
 óglác aighe aghur é aḡ fearam an cómpaic i
 ḡcoinnib Cairbre. Bí Cairbre i ḡcontabairt
 éruair anran ac táinig deic ḡcéad ar fíciro
 céad de’n Sailian aghur de luaigne na Teamhrac
 aghur do ruḡar leó é ar an ḡcontabairt rin.
 Conaic Cú Cúlainn Cairbre aḡ imteaḡt aghur an
 buirdean ’n-a tímpal ’ḡá breic leó ar an ḡcon-
 tabairt. Do érom ré ar an namair do érear-
 gairt noimr aghur ar rliḡe do ḡearraḡo ḡó féin
 tríro an namair, i dtréó na h-áite ’n-a raib
 Cairbre. Nuair a conaic an namair a ḡníom-
 arḡa do ḡéilleaḡar ḡó aghur ḡ’orḡlaḡar an
 trliḡe ḡó aghur ba ḡearr go raib ré féin aghur
 Cairbre ar aḡair a céile. Tuḡar rḡiaḡ le
 rḡiaḡ, aghur lám le lám, aghur ḡnúir le ḡnúir,
 aghur éroirdear go dian. Níor féad doinne
 acu buille cur i breim ar an brear eile. Bí
 neart uaḡbárac i ḡCairbre. Níor dein ré ac
 na h-airm a cáiteam uair aghur a ḡá lám do
 éaraḡ ar Cú Cúlainn, larmuic ḡ’á arim-ran,
 aghur é tóḡaint de’n talam aghur é cáiteam uair,
 i dtréó ḡur cur ré tamal maic i noir a cúil
 é. Do rit Laoḡ mac Rianḡabra aḡ triall ar Cú
 Cúlainn aghur tuḡ ré a arim ḡó, an ḡá arim a bí
 aighe ’á cimead do Cú Cúlainn. an Duairdeac

Eaglae agur an Cpuaidin Ceann-épuaid. B'fin-
 iad na h-airm ab fearr a bí ag Cú Cúlainn agur
 bíod' áro eagla ag gac namaid rompa. Sleas
 ab ead an Duaidreac agur claidem ab ead
 an Cpuaidin. Do rug Cú Cúlainn ar an nDuaid-
 ris. Tug ré agair ar an áit 'n-a maid Cairbre.
 Do bog ré agur do beartuis ré an Duaidreac.
 Do érot ré agur do ceartuis ré í, agur cait
 ré í le Cairbre. Cuair an trleas irteac i
 n-uict Cairbre agur riar tré n-a órom agur
 óein rí dá leat de énam a óroma. Sar a maid
 uain aige ar tuitim cun tailim bí a ceann de
 ag Cú Cúlainn leir an gCpuaidin. Do tóg
 Cú Cúlainn an ceann agur érot ré é i madarc
 an dá fluas. Anran do érot Seand mac
 Oilealla an éraob Sída agur do rtao an cómpac.

XXI.

Nuair a érot Seand mac Oilealla an éraob
 Sída do rtao na h-Ultais go léir, agur do
 cuair an Sailian ré fionn mac Rora cun dul
 ódear cun a dtíre féin. Ag gluairdeat ódear
 dóib cuireadar rgiat tar lort lartiar dóib.
 Do lean lrial Sairgidreac glúnmór iad. B'é
 rin mac Conail Ceárhais. Bí ré ag cur ortá
 go dian go dtí go dtánadar go h-abainn áirte.
 Bí áe ar an abainn. Cuair an Sailian tar
 abainn. D'iompuis fíodac feargac agur tug
 ré cómlan ar áe o'liual. Bí iongna ar na
 laignis a páo gur leanao cóm fada ran iad
 agur bí an focal ar riubal eataréa .i. "Ir
 fada an ríge do beirto Ultuis orainn." Ar

ran amac do tugadh an Ríge Laigean ar an abhainn rin, agus tá an ainm rin fós uirthi.

Táinig na h-Ultuis rómpa go Teamraísh an oirthé rin agus d'fhanadar ann go ceann reacht lá na reachtmáine, ar a ruaineas agus ar a rocaíocht.

1 n'oirse na reachtmáine d'airíodas foctham mar a beadh mór fluaḡ as reacht fé na n'óin. Táinig an mór fluaḡ, agus ipé fear a bí 'n-a ceann ar an mór fluaḡ ran ná Eric mac Cairbre, mac an rí a marbuiḡeadh sa cat.

Cliamain do Concobair ab eadh an Cairbre rin, Cairbre Nia Fear. Inḡean do Concobair ab eadh an banrígin a bí aige. Feidilm Nua-éruad ab ainm di.

Táinig Eric, mac Cairbre Nia Fear agus na h-ingine rin Concobair, as triall ar Concobair, a fhanadair, agus cuir fé a ceann i n-ucht Concobair agus d'iarra fé air tír a dtair do tabairt dó.

"Maid, a mic," arsa Concobair, "ḡlac mo beannaíocht agus bí dom' réir. Ná dein-re ffitbhairt am' coinnib. Ná cuir do neart, teann le teann, i ḡcoinnib mo nirt nú ip deinín gur turra a tuitir do sa ḡleic. Ná cuir cogadh ar Cú Cúlainn bíodh gur le n-a láim a tuit t'adair. Ná cuir cogadh ar flioíocht do rínreap mar ḡeall ar raintt críoch, i dtreod ná h-imtéodair oirt mar adá imtíḡte ar Cairbre Nia Fear. Ó aimrír Cearmna tá rí Teamrac fé ḡearaibh san cogadh cur ar Ultuibh."

Do deineadh ríochtáin anran iorir Eric mac Cairbre agus Cú Cúlainn, agus cun na ríochtána ran do neartú agus do buanú do tugadh fínroíocht, inḡean Cú Cúlainn mar mnaoi d'Eric.

Ṭánaḁḁar ṣo léir i ṣceann reáctmáine, ṣo bpuac na Ḃóinne aṣ feúcaint an áir.

“Ḃíomairi-ne lá anro, ṣo veimín,” arpa Concóḁar, “aṣur ba ḁoilis an ṣnó cat ḁo cúir ar an té a bí ann i n-ár ṣcoinnib, ar Cairebre nia fear, aṣur mara mbeaḁ Conall ir oráinn-na beaḁ buaiḁte. Ṭáinig Conall víreac nuair a bí ár rluas aṣ teice aṣur ḁo car ré tar n-air iad cun an cata. Anro ar an macaire reo ireaḁ cúir ré fiacaint orṫa rearam. Níor b’féirir rearam ’n-a coinnib. Cúir ré rlóigṫe Cairebre i nḁiaḁ a ṣcúil. Níor buaḁaḁ riam ar Cairebre ṣo ḁtí ṣur buaiḁ neart rlóṣ air an lá ro a cúir veire le n-a fáoṣal.”

Ṭánaḁḁar tar n-air ṣo Teamraig airir, aṣur duḁairc Concóḁar an cainnt reo :—

“An fear a bí anro fear maic ab eaḁ é aṣur rir maite ab eaḁ a bpaire. Ba leo Éire. Tríúr mac Rora Ruaiḁ, ḁo ṣaḁaḁar an tír ṣo léir le neart a rlóṣ. Fionn i n-Áilinn ; Oileall i ṣCpuacan, aṣur Cairebre i ḁTeamair bpeáṣa. I n-aonfeacṫ a cúirir a nṣníomairṫa i bpeiróm. I n-aonfeacṫ a tróirir a ṣcatana aṣur veirir buaḁ. Ba móir é a neart aṣur ba maic é a ṣcornam ar críocaiḁ a céile. Ac tá beáirna móir véanta ra neart ran, aṣur ra cornam ran, ó tuit duine de’n tríúr.”

Ḃo n-aḁlacāḁ Cairebre anran aṣur cuaiḁ na n-últaiṣ aḁaile cun a ḁiṣṫe féin le buaḁ.

નોટાઈ

Δ εὐρη ἀν τ-Δταρη ρεαῶαρ ρέιν ιερ ἀν οβαρη.

PAGE 1.

ρρη βόινν. At the very spot where another "Battle of the Boyne" was fought nearly 17 centuries later. This "ρρη" is the old form of "αρ."

Σαν ἀμῆαρ, doubtless; no doubt; certainly. It is here an antithetical expression.

Δν Ὀονν Cuailgne. Throughout the whole story of the τάιν there are indications of there having been something sacred about this bull.

Σλόζαῶ, an expedition; a raising of forces for an expedition.

Σνοῖζε, the act of wasting away with some disease like "consumption."

PAGE 2.

Ρίοςμα, nobles; the nobility, especially those with royal blood in their veins.

Δς ρλαῶαῶ ἀν ἀναμα.αρ, slowly stealing the life out of him.

PAGE 3.

Σρη μόνρε ἀν τ-εόλυρ, that the knowledge should be the greater for it.

Βυαρ, cattle, *i.e.* cows.

Μο εἰαυ-ρα. In the τάιν there is mention of only one bull, the Ὀονν Cuailgne. Here it seemed to be stated that μέυ took a valuable bull from Connor also.

PAGE 4.

Σάιμεαῶ Δσυρ ιλξάιμεαῶ. These were the names of the two places where the battle of the τάιν was fought. It began at Σάιμεαῶ and it finished at ιλξάιμεαῶ, where the forces of Meibh and Oileal were defeated.

Ὅαμ, a bull; also a stag.
 ἰνῆεαν εἰς αὐτὸν, Meibh was the daughter of εὐχαρίων, the εὐχαρίων.

Ἀντιπρόσωπον, the Whitehorned. That was the bull that refused to remain with Meibh's cattle, "πέριμας μὴν." It was he that caused the whole trouble. Or rather, Meibh used him as an excuse for the invasion of Ulster.

Ἀπὸ τοῦ ἑλθόντος, abroad from us. Irish military leaders like Conall Ceárlach had at that time rich possessions in the island now known as Great Britain.

PAGE 5.

Σπῖονα, an access of vigour.

ῥαίημε ἄστυρ περιεαίη, watching and waiting. The word "περιεαίη" has, in the older language, the sense of "looking intently at."

ἰς αὐτὸν, "so that," i.e. "finally," "in one word," etc.

PAGE 6.

Κεῖνος ὅστις ἔστιν, "Who should go from us?" Note the insertion of "ἔστιν" for the purpose of exactness.

PAGE 7.

Ὅτις ὁ ἐστὶν ὁ αὐτός, i.e. ὁ αὐτός. This "ἐστὶν" represents the subject repeated for emphasis. "The bull it was that caused, etc."

PAGE 8.

"ἂν ἢ" and "ἂν ἢ" are two antithetical phrases which mean the same as the English "whether willing or not," *lit.* "by will or by force." The phrase "ἂν ἢ" is still very common in the sense of "hardly" or "scarcely."

Ἀπὸ τῆς ἰσχύος, her full strength.

Ὅτις ὁ αὐτός. Cú Cúlach was the pupil of Conall Ceárlach. The resistance he offered to Meibh's progress fills up a good deal of the story of the ὅτις,

PAGE 9.

ῥο βοῤ ἀ'ρ ῥο κυαιό. This phrase is the Irish equivalent of such English phrases as "begged and prayed"; "asked again and again" etc.

λε η-α λινν ριν. This phrase often corresponds with the English phrase "in the meantime," an English phrase which writers of Irish are often at a loss for the Irish of.

"Ῥά mbeinn-re ι ῥρηόσαιῶ υλδó." In the story of the τάιν which I have seen he is named as one of the Ulster princes who came to Sleamhain míῶe. But, in the midst of the battle Cú Cúlaimn is represented as wishing for the presence of "that one man, Conall Cearnach."

Ῥο κυηεαό cun ρυιότε ιαῶ, they were entertained. "Cun cun ρυιότε" is the usual Irish phrase for that when the entertainment means hospitality.

Γάηρε κοῤαίό, allies in war.

PAGE 10.

ηαῖμαῖο κοῖρ βαίε, domestic foes.

ηαῖμαῖο ιαῖαῖα, foreign foes.

ιῖε céaῶ ηῖó, the first thing was ; not "ιῖε an céaῶ ηῖó."

ι ῥκόῖη ηα μυινητιηε, not "ι ῥκόῖαιη"; "οῖ κόῖαιη," means "in the presence of."

PAGE 11.

ῥηυῖ ηα ηαοῖε ῶινν τίηε. In this case the three words "ηαοῖε ῶινν τίηε" constitute the name, and therefore the article is used before that name to define it.

Γαῖαιῤ ηυῖῖυῖῤ, the Castle of Dunseverick in the extreme north, not far from Fair Head.

ινῖεαῖ Seimne, Larne, near Island Magee.

ινῖεαῖ λιννε λυαῖαιinne, "the strand and river-mouth at Dundalk" (Rev. E. Hogan, S.J.). The three divisions of the fleet were then pretty far asunder.

Δοῖ Ῥάηα, wise men. Concóῖαῖ was not the only "great commander" who had a following of "wise men." "The asses and the wise men to the centre!" was the order the great Bonaparte used to give when he wished that a "hollow square" should be formed.

PAGE 12.

Σαίλιαν, That was another name the Leinstermen used to be called at that time.

Κά ὅτανάοι, whence they had come.

“Ῥηεαβαρ ὅε’ν ὅόταρ ’ρ ἀν κόμηζαρ ἀνοη
 Ἀ’ρ βί ιονγνα ἀρ να κόμηαραιν κά ὅτανάσ.”

(old song) and the neighbours were wondering whence I had come.”

PAGE 13.

Σαίλ-ιατέιβ να ηΣαίλ. The word “Σαίλας” is also used. It would appear that the power of the Irish princes extended not only over Scotland and England, but over portions of the continent of Europe, and that “Σαίλ-ιατέιβ” and “Σαίλας” included Caesar’s “Gallia.”

Σορ κατὰ, a truce.

PAGE 14.

Α υαίρτε, my Lords. This form of address answers for the English “my Lords,” or “my Lords and Gentlemen,” or the common expression “Ladies and Gentlemen.” Such an Irish form of address as “Α ἡνά υαίρτε ἀγυρ Α ὅδοινη υαίρτε” is ridiculous, because “ὅδοινη υαίρτε” includes both sexes.

Τριαν ὅε’ν ἡόρ-κάβλας, a third of the great fleet.

Τριαν ἀν ἡόρ-κάβλαις, the third part of the great fleet.

Ταζαίτε ἔυν πηρητ. This is the general expression for the arrival of a ship at her anchorage in a harbour.

Ὅά οηεαυ εἰλε ἀν μέρο ρεο. The whole phrase, “ἀν μέρο ρεο” is a genitive, but indeclinable.

Κάηρε ἐάξμαιρε, friends who are in absence *i.e.*, foreign friends.

PAGE 15.

μαιτ, Α ὦ ὦλαινν. This word “μαιτ” is the word our ancestors said where we say “well.”

Ceitir-μιασ is the same as “ceitire-ποτ.” Both “μιασ” and “ποτ” are genitives plural.

Σὰς κόμῃ τ'ἄ ῥεᾶδᾶρ, every entertainment of its best ;
i.e. every entertainment always selecting the best ;
i.e. every best sort of entertainment. This construction
 has been always puzzling scholars.

PAGE 16.

μαῖτε ἄσυρ μόμ-μαῖρλε. The μαῖτε were the "middle class" gentry. The μόμ-μαῖρλε corresponded with the "upper ten." There were also "μαῖτε μόρμα," *i.e.* the higher up members of the middle class.

Σύζαδ, in the very first stage of intoxication, just when the drinker finds everything enjoyable. "Ἄρ βογ μεῖρζε" is a more advanced stage.

Σο ρυαῖνε means keen enjoyment, without regard to intoxication.

PAGE 17.

Κόμῃ το ἔμῃ ἄρ ὀυμε means to entertain a person.

Σορὰδ ἄσυρ longpore, a station and a camp. People are sometimes at a loss for a good Irish word for the English word "station." This "σορὰδ" is exactly the word they want.

PAGE 18.

Ἄρμ ζαῖρζε. This term was often applied to the sword alone. Even the single word "ζαῖρζε" often meant a "sword."

Ἀς τεᾶδτ. Here "ἄς" means "provided that." Irish speakers often use the English "but" in the same way ; *e.g.* I'll give you a penny but to show me that trick."

Σλεῖε, a struggle, especially a fierce hand to hand fight.

Νί κεαρτ ὀύμν ζαν ὀτῆαλ ἃ ὀέαναμ. This reminds me of a construction which I have seen recently somewhere. It was like this, "ἄν τέ σο ὕρμυλ εὐλμυρ ἀῖζε νί ρολάμ ὀό ζαν ταιμῶτε ὀέαναμ το ὀαομῶ εῖλε." These are not the words, but that is the construction. The meaning intended is " . . . νί ρέορμυρ το ζαν ταιμῶτε ὀέαναμ." Consequently, if "νί ρολάμ" be

used “ζαν” must be omitted. The words should be “νί πολάμ ὁό ταιρῖτε ὀέαναι,” “He must necessarily do good.”

The mistake may have been a mere oversight, but “νί πολάμ” is a dangerous phrase to make a mistake about, it is so easy for a beginner to say “νί πολάμ οὐτε ζαν λαβαίτε” instead of “νί πολάμ οὐτε λαβαίτε.”

PAGE 20.

Concōδαι πέμ, Conchubhar himself. Never on any account, “Concōδαι é πέμ.” It is a very nice thing, is it not, to see rigid sticklers for certain forms of spelling make the most outrageous mistakes in syntax! The above is one of such mistakes.

1mōδ, a couch; a bed; a something to recline upon.

PAGE 21.

μεανμα. This is very often the Irish of that over-worked English word “feelings.”

“Συαί νάε φαρροεβλανζαταρ αν βρυιῶεν ι ηραβαῶαρ οίοβ.” The meaning of this third word is not “they leaped” but “they caused to leap,” i.e. “They almost raised the roof off the house”; “οίοβ” is not by any means redundant. It has reference, not to “ι ηραβαῶαρ,” but to “φαρροεβλανζαταρ.”

PAGE 22.

Ὅο ἐμῖνις τῇ τonna εἰμεανν. I do not think there is to be found in the traditions of any other race of people any idea so sublime as the idea of those three great tidal waves thundering in answer to each other when some great event, or some great calamity, was about to come. It would, of course, be easy to explain that the idea must have had its origin in a figure of speech, but it would be a thousand pities to explain away the literal magnificence of the idea.

PAGE 23.

Τρεαῶεαρ, a tribe, a race of people.

νίοιη μῆαιε αν βαιλ αρ υλταίβ. There is no definite English word for “βαιλ.” It means a something beneficial; or, the opposite. The English word “circumstance” answers for it here. “It was not a fortunate circumstance.”

ἡδὲ τὸν ὁσίῳ. Thus (it was) with them. The verb is understood.

ἡδὲ ἐν τῷ βᾷ λόγῳ ἡδὲ, *lit.*, that no part less than plenty of cause had he. This form of speech is very common.

PAGE 24.

Κόμῳδαίς, alliance; the spirit of friendship which causes people to unite against enemies. "ἡνὶν λόγῳ βᾷ" — "In this day when friends are bound to stand up for each other." (τᾷν βό κυαίςνε.)

ἡδὲ βᾷλ κοῖς το ἐν τῷ λειρ ἀν κοῖς, if the putting a stop to the war were a desirable thing; "ἡλ" is a substantive. It is the "information." The phrase "κοῖς το ἐν τῷ λειρ ἀν κοῖς" is the subject. And "β," *i.e.* "βᾷ," *i.e.* the past of "ἡ," is the connecting link."

PAGE 25.

ἡδὲ βῶς ὁ ἄλ λειρ. I have given this paragraph both in the old text and in its living equivalent. Consequently it is not necessary to give notes. The reader can see for himself how more than 1,000 years has made less of change in our Irish speech than 300 years have been able to make in English speech.

PAGE 26.

Κόμῳ. This is the word which I find generally used in order to express the idea which is expressed in English by the word "terms," *i.e.* conditions on which peace is offered, or made. It is an old word, but we want it now and I think we ought to adopt it.

ἡνὶ ὁ ἐλ λειρ-νε μὲς οἱ τ-ρα. Those who are not native speakers understand this construction, it means "we will not be said by you." "ὁ μὲς ἀν το ἡλ λειρ," "obey your mother"; "ἡνὶ ὁ ἐλ λειρ οἱ τ-ε," "even in obedience to you I would not do it"; "ὁ μὲς οἱ τ-ε," "do what I ask you to do."

Native speakers will smile at my giving those phrases, the phrases are so familiar to them, and so simple. But

I once heard of a great English scholar who had not the remotest idea of the meaning of the phrase "Be said by me."

Ατρυα λιμπα on. This sentence occurs in the old text. I have followed Father Hogan's interpretation. I suspect we are both wrong and that the words mean "ir cuma liom-πα κατ οέανταρ."

PAGE 27.

ir mó n-a bpuil puat as ultauib uó 'ná é. Learners should study this construction well. "For whom the men of Uladh have a greater hatred" is the English. If a learner was putting that English into Irish he would probably write "uá bpuil puat níor mó as ultauib 'ná é." Well, that is not Irish at all. No Irish speaker could talk in that way.

κατ α οειν πέ οητα? What did he do against them? Compare a previous note about obeying.

PAGE 28.

Αη ναηατο ir mó n-a bpuil γράιν αου αη. See last note but one.

Γιό Γαϊβλε. Feeguile, parish of Clonsat, King's Co. (Father Hogan).

PAGE 29.

Cóm. The fundamental sense of this word is "an equivalent." It is used in the plural in the sense of "terms," because the terms must naturally consist of two equivalents, *i.e.* what is offered and what is expected in return. In the present instance the thing offered is all the restitution and reparation which is promised. That is one of the "cóma." The other one is "σαν ρλόζαο combáige u'ionraizir fear éireann uo'n cori ro," "that an allied army should not attack the men of Erin on this occasion." The word "cóm" is still very much alive as a prefix. There is great necessity for the reviving of it as an independent substantive.

as ταιηρηζιντ cóm, offering terms, "cóm" here is *gen. pl.*

ηα co παιβ in the old text is the same as "nú zo παιβ," or "zo uti zo mberó" in living speech.

pupeul, or pubal, a tent; a pavilion.]

PAGE 31.

líon áh ríóξ, in full force. "Why not 1 líon áh ríóξ," some one will say. Because the word "líon" is a qualifying word and needs no preposition. "Éáimíς ré ánn éúíς céáσ fearí" is a common construction. Compare the English expression, "We marched 10,000 strong."

λαρτυαίρὸ θε'ν ἐάρη; probably the monument called "ríonn-ἐάρη Sléíbe fúαίσ" (see Father Hogan's book).

PAGE 32.

ní h-é á leár á úéanríò ré, "it is not what is good for him he will do." There is not one English word for "leár." The word is a substantive. It is usually preceded by the possessive pronoun of the person whose good is meant.

Cur fíáçáínt oríá. to force them. We have also "cur fíáçáíσ" and "cur íáçoll." I have heard "cur fíáçáínt" oftener than I have heard any of the others. I have always felt that the "fíáçáínt" is simply "seeing," *i.e.* "to put its seeing upon you," *i.e.* "to let you see that you will do it." Any of them is better than the ridiculous English "I'll make you."

PAGE 33.

á réan ásur á íáç. "Séan" means luck. Íáç means, fundamentally, increase. A thing is íáçímar when it has on it the blessing of productiveness. A person or a thing, an action, or a certain day, is réanímar if particularly fortunate or lucky.

Ó'á ξάρταç é. Expressions such as this prove clearly that in such phrases as "ó'á ξέίμε," "ó'á έρέίμε," etc., the words "ξέίμε" and "τρέίμε" are substantives, not comparative adjectives.

άccáíll úpeáξá, A place about seven miles from Ros na Rígh (see Father Hogan).

PAGE 34.

fearíá. This is one of those Irish words which have no direct representative in English. It is not easy for writers of Irish who are not native speakers to use it correctly. In the present text it means "forthwith."

In the phrase "you may go down after that" the Irish speaker would say "ní mórte ùit-re ùul ríor feara." An English speaker says "you have made a mess of it at last"; the Irish speaker would say "tá ré 'n-a p'páiríḡ ḡḡat feara," meaning, "if you don't stop." The fundamental sense of the word is "in the immediate future." "Seáḡain an t-ól feara," "Avoid the drink henceforward." The avoidance must begin at once and continue into the future.

PAGE 35.

Comálar, the act of eating food. It is not a living word, but it is constantly turning up in texts that are not very old.

ḡreḡa, baths (Father Hogan). All those arrangements about baths, and combing, and cleaning, and music, and singing, and the recitation of poems, for soldiers in the field go to show a high degree of civilisation, even in war. It appears that "civilised warfare" is not a modern thing, at least in Ireland. Cromwell's warfare was not very "civilised."

PAGE 37.

ḡḡain. the act of plundering or ravaging by fire and sword. The idea of one man's facing a whole host of foes and attacking them was not then the absurd conduct which it now appears. In the story of the ḡáin there is frequent mention made of small bodies of Ulstermen who faced the whole host of their foes and slew three times their own number before they themselves fell. The action was not by any means "running amuck." His act was quite deliberate and in complete accord with the spirit and customs of the time. He would have won immortal renown if he had succeeded in causing a panic and a disaster to the enemy. The talk about "driving their east on their west and their north on their south" was a mere stereotyped way of saying that he caused extreme confusion. Old Irish stories are full of pet methods of that sort. It appears that he all but succeeded in causing a disastrous panic.

ḡirḡearcar. This word, and its corresponding adjective ḡirḡeirc, or as the people say it, "ḡirḡirc," are equivalents of the two English words "magnificence," and "magnificent."

PAGE 38.

níor b'áon ionghna é 'ḡá ḡcuṛ tṛé n-a céile. *Lit.* He to throw them into confusion was not any wonder, *i.e.* It was no wonder that he put them into confusion. I want to direct special attention to this “é 'ḡá ḡcuṛ.” There are very few of our writers of Irish who would not say “ḡuṛ cúṛ tṛé tṛé n-a céile íaṁ.” That is really good Irish, but not as good here as the above form. The above form emphasises the idea of the confusion; the second form does not.

Sḡeón, a panic; a fright.

PAGE 39.

Δ bí uaiṛ, which he wanted. “Cao 'tá uaiṛ?” “What do you want?”

Oul uaiṛ fém, to go of his own accord, *i.e.* as a volunteer. I dare say there are people who would be a long time looking out for the Irish of “volunteer” and who would fail to find it.

“Cé ro maḡaḡ ann aṛe.” I feel quite sure that the old “aṛe” is exactly our living “aṛe,” with which all native Irish speakers are familiar. There are people who imagine that the living “aṛe” is a form of “a 'Ṡia.” That is not the only foolish thing that is imagined regarding Irish expressions.

má'r Conall ar corḡar é. Note the “ar” where the English takes “in.”

PAGE 40.

“Raḡaḡ-ra ann anṛaiḡ, The expression “aṛe” would do here also. It would have the force of “I have no objection at all to going.” “anṛaiḡ” has exactly the same force.

Δ bí ráḡaṛta aṛḡe, This is what in other languages is called the “pluperfect” tense.

ḡléar, or ḡleuṛ, equipment; the fundamental sense is the fitting into each other of component parts. Where the fitting is good the ḡleuṛ is good, and *vice versa*.

PAGE 42.

luṛt cómaṛte. The members of a council. The use of the Irish word “ball” in the general sense of the English word “member” is a horrible mistake. The Irish word “ball” has no such general meaning.

The fundamental meaning of "ball" is "a place." Its sense as "a member" is a secondary meaning. It is ridiculous, intolerably ridiculous, to hear the members of an association called "ball." "Cá bfuil na ball?" does not mean "Where are the members?" It means "Where are the places?"

"Caoé búir gcómaíle dúinn. Why did not Conchobhar say "cao í búir gcómaíle dúinn," seeing that "cómaíle" is feminine? Because what he was asking for was some thing, some matter, which might be any gender you like. "What thing will you advise us to do?"

Cairbteac, a charioteer.

"Írí ár gcómaíle." Here the advice has taken definite shape in the minds of the speakers. Hence the definite thing is a "cómaíle." Hence the pronoun is feminine.

PAGE 43.

"Caoé an cúir?" See previous note.

PAGE 44.

Conall cúca. The words "as teac" are very often omitted in phrases of this sort. The common exclamation "cúcat an púca!" is a good example. The omission strengthens the expression.

PAGE 45.

Buinne, a young tree. Buinne fuinneóige, an ash plant.

An cat ar do comairce. This exclamation would seem to indicate that a special glory was won by the champion who could rally fugitives and restore a battle. The words of Conall appear to show that the attempt involved a great risk. "Ír uimbuairé fir," "it is a defeat for a man." *i.e.* If he fails to rally the fugitives he shares in the disgrace of their defeat.

PAGE 46.

We have here some beautiful old proverbial phrases: "roct i gcóinnib an énuic," "a wheel (rolling) against a hill."

“υῤῥᾶρ ὁ τέρο ὁ λάμ,” “a shot, or a cast from the time it leaves the hand” (I think this “ὁ τέρο” has nothing to do with “τέρο.”) “ἄλλεᾶᾷν ᾶ’ λάμ λεινῶ,” “a toy out of the hand of a child.” The child cannot be got to care about it again once he has thrown it away.

“Ὀλαοι ρῤῥυ ὀιαν-ῥᾶοιτ,” *i.e.* “Ὀλαοι, νύ, ρῤῥε ῥῤῥᾶιζε ἰ ῥῥοῖννῖν ὀιαν ῥᾶοιτε,” “a lock of hair or blade of grass against a strong wind.”

“εᾶρᾶῥᾶῥᾶ ὀαῤᾶᾷ ὀο ὀόῤῥνῖν,” *i.e.* “ῥᾶᾷᾶᾶ ὀο ὀόῤῥνῖν ᾶρ ᾷρᾶᾶᾶ ὀαῤᾶῥᾶῥᾶ,” *i.e.* “beating an oak tree with one’s fists.”

“ἡεᾶρτ ᾶμύ,” force wasted or amiss.

PAGE 47.

ᾷνῥᾶῤᾶ, or ᾷνῥᾶῤᾶ, pressure from all sides. The idea is expressed in English by the word “fix,” a much overworked term; it also means encroachment.

ὀεᾷ ῥῥᾶᾷ ᾶᾷ ῥῥεᾶῥᾶῥᾶ ᾶῥᾶ. A statement of that sort looks at first sight very absurd, even in a ῥῥᾶᾷ ῥᾶᾶᾶᾷᾶᾶ. Considering the circumstances it is not so absurd as it looks. In the time when faction fighting was fashionable in this country it was no uncommon thing to find one man of great physical strength who could go through a fair and knock down every man he met.

PAGE 48.

ῥᾶῥ ἡ ῥᾶῥ. I do not know any English word expresses exactly what is meant by “ῥᾶῥ.” It means the face when it expresses the mind, or some one of the passions of the mind. The Latin word “vultus” has the same meaning.

ἡῥῥ-ῥῥᾶῥ, or, ἡῥῥ-ῥᾶῥᾶ, an iron bar used as a weapon in battle.

ἡᾶᾶᾶᾶᾶ, of brilliant fighting.

PAGE 50.

ᾶᾶ ᾷᾶᾷ ῥᾶᾶ. The branch of peace.

ῥᾶᾷ ᾷᾶ ἡῥῥ, *lit.* “a shield over the track.” This “shield” consisted of a select body of fighting men who should march behind the army and repel the attacks of a pursuing force.

ᾷᾶᾶᾶ ᾶᾶ ᾷᾷ, a ford-fight. This ford-fight was a special department of warfare and required special training.

PAGE 51.

Ríse lāgen, The river Rye which joins the Liffey at Leixlip (Father Hogan).

τάμις να η-υλταίς ρόμπα. This "ρόμπα" is the same as the English word "along." "Δξ ριυβαί ρόμπα" is the Irish term often used for "begging."

ιρέ ρεαρ α βί 'n-α έεανν ορτα 'νά. This "'νά" is very often the equivalent of the English phrase "none other than." It is preceded by "ιρέ ρεαρ," "ιρέ ρυο," "ιρέ ουινε," etc. In these forms the article is not used because the "νά" defines "ρεαρ," "ρυο," "ουινε," etc. "ιρέ αν ρεαρ α βί αν 'νά ταυς," would be nonsense. "Συρ β'έ κύρ . . . 'νά"; see previous note.

φιτβεαρτ, opposition in action; an opposing course of action. This is a useful old word to revive.

μαρ ατά ιμτίςτε αρ, as has happened to.

PAGE 52.

Сермна, of Dún Cearmna, on the Old Head of Kinsale. He was brother to Собайрсе of Dunseverick (Fr. Hogan).

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
